

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «Оцінка стану та перспектив розвитку «зеленої економіки» в
Україні на засадах сталого розвитку»

Виконав: магістр II курсу, гр. УП-24-1м
спеціальності 051 «Економіка»
Теслюк Юрій Володимирович

Керівник: д. політ. н., проф.
Філатов Борис Альбертович

Рецензент:

Дніпро – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Освітній ступінь магістр

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувачка кафедри

А.Л. Бикова

“ _____ ” _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Теслюка Юрія Володимировича

1. Тема роботи: Оцінка стану та перспектив розвитку «зеленої економіки» в Україні на засадах сталого розвитку, затверджена наказом університету від «10» листопада 2025 р. № 948кс «Про затвердження тем кваліфікаційних робіт студентів 2 курсу освітнього ступеня «магістр» факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин».

Керівник роботи д. політ. н., проф. Філатов Борис Альбертович

2. Строк подання магістром роботи «15» січня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові документи, автореферати дисертацій, статті, монографії, підручники, навчальні посібники, матеріали періодичних видань, Інтернет-ресурси за темою дипломної роботи

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) Теоретико-методологічні засади формування «зеленої економіки» в умовах сталого розвитку; 2) Оцінка сучасного стану розвитку «зеленої економіки» в Україні 3) Напрями та перспективи розвитку «зеленої економіки» України на засадах сталого розвитку.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): Рисунок 2.1 – Передумови розвитку «зеленої» економіки в Україні; рисунок 2.3– Динаміка обсягів викидів від стаціонарних джерел забруднюючих речовин і діоксиду вуглецю в атмосферне повітря України; рисунок 2.4 – Частка постачання енергії від відновлюваних джерел за період 2006-2023 рр.; рисунок 2.5 – Структура постачання енергії від відновлюваних джерел за період 2007-2020 рр.; рисунок 2.9 – Сегментація кредитування енергетичного сектора за

видами генерації з червня 2024 – до травня 2025 року, %; таблиця 3.1. Матриця SWOT-аналізу концепції «зеленої економіки» в умовах глобалізації; таблиця 3.2 Топ-10 країн за Індексом зеленого майбутнього; рисунок 3.4 – Перспективи розвитку «зеленої» економіки України в післявоєнного відновлення

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали, посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Дослідницький (розділ 1) Аналітичний (розділ 2) Проектний (розділ 3)	Філатов Б.А., д. політ. н., проф.		

7. Дата видачі завдання “11” листопада 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження теми кваліфікаційної роботи	11.11.2025	виконано
2	Підбір та систематизація науково-літературних джерел	12.11.2025 17.11.2025	виконано
3	Затвердження змісту та написання вступу до кваліфікаційної роботи магістра	18.11.2025 20.11.2025	виконано
4	Написання дослідницького розділу	21.11.2025 30.11.2025	виконано
5	Систематизація матеріалу для підготовки аналітичного розділу кваліфікаційної роботи	01.12.2025 03.12.2025	виконано
6	Підготовка аналітичного розділу роботи	04.12.2025 18.12.2025	виконано
7	Формування проєктних рішень	19.12.2025	виконано
8	Написання проєктного розділу роботи	20.12.2025 30.12.2025	виконано
9	Формування висновків дослідження	05.01.2026	виконано
10	Оформлення роботи відповідно до методичних рекомендацій	11.01.2026	виконано
11	Перевірка на плагіат	12.01.2026	виконано
12	Одержання відгуку наукового керівника	13.01.2026	виконано
13	Одержання рецензії на кваліфікаційну роботу	14.01.2026	виконано
14	Підготовка презентаційних матеріалів	15.01.2026	виконано
15	Подання кваліфікаційної роботи в екзаменаційну комісію	16.01.2026	виконано

Студент

(підпис)

Ю.В. Теслюк

Керівник роботи

(підпис)

Б.А. Філатов

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра Теслюка Юрія Володимировича
на тему: «Оцінка стану та перспектив розвитку «зеленої економіки» в Україні
на засадах сталого розвитку»

Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3-х розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 77 сторінках, містить 5 таблиць, 19 рисунків. Список використаних джерел містить 76 найменувань.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується загостренням екологічних проблем, посиленням кліматичних змін, зростанням ресурсних обмежень та соціально-економічних дисбалансів. Традиційна модель економічного зростання, орієнтована на інтенсивне використання природних ресурсів, дедалі частіше виявляється неспроможною забезпечити довгострокову стійкість розвитку. У цих умовах формування та впровадження принципів сталого розвитку набуває визначального значення, а концепція «зеленої економіки» розглядається як один із ключових інструментів досягнення збалансованого поєднання економічних, соціальних та екологічних цілей.

Для України проблематика розвитку «зеленої економіки» набуває особливої актуальності з огляду на необхідність структурної модернізації національної економіки, виконання міжнародних кліматичних зобов'язань, адаптації законодавства до європейських стандартів, а також подолання негативних екологічних і соціально-економічних наслідків повномасштабної війни

Ключові слова: зелена економіка, сталий розвиток, екологізація економіки, інституційні механізми, Європейський зелений курс, енергоефективність, відновлювані джерела енергії, екологічна безпека..

ABSTRACT

master's thesis Tesliuk Yuri

on the topic “Assessment of the state and prospects for the development of the "green economy" in Ukraine based on grounds of sustainable development”

Diploma thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions and suggestions. Master's thesis is described on 77 pages containing 5 tables, 19 figures. References contain 76 items.

The current stage of global economic development is characterized by the intensification of environmental problems, the acceleration of climate change, increasing resource constraints, and growing socio-economic imbalances. The traditional model of economic growth, based on the intensive use of natural resources, is increasingly proving incapable of ensuring long-term sustainability. Under these conditions, the formation and implementation of the principles of sustainable development are gaining decisive importance, while the concept of the “green economy” is regarded as one of the key instruments for achieving a balanced integration of economic, social, and environmental objectives.

For Ukraine, the development of the “green economy” is of particular relevance given the need for structural modernization of the national economy, fulfillment of international climate commitments, adaptation of legislation to European standards, and mitigation of the negative environmental and socio-economic consequences of the full-scale war.

Keywords: green economy, sustainable development, greening of the economy, institutional mechanisms, European Green Deal, energy efficiency, renewable energy sources, environmental security.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ...	10
1.1 Сутність, принципи та еволюція концепції «зеленої економіки»....	10
1.2 Державна політика сталого розвитку на засадах «зеленої економіки»	15
1.3 Інституційні механізми стимулювання «зеленої» економіки: практики країн ЄС	22
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В УКРАЇНІ.....	30
2.1 Формування механізму забезпечення «зеленої» економіки в Україні	30
2.2 Аналіз екологічного та економічного становища України в контексті сталого розвитку	37
2.3 Відновлювана енергетика як драйвер розвитку зеленої економіки в Україні.....	41
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	50
3.1 Механізми та інструменти реалізації «зеленої» моделі розвитку ...	50
3.2 Стратегічні пріоритети та перспективи розвитку «зеленої економіки» України	54
3.3 «Зелені» робочі місця як чинник сталого розвитку та економічної трансформації.....	60
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. За останні десятиліття людство досягло помітного підвищення матеріального добробуту та покращення якості життя. Однак ці досягнення стали можливими завдяки інтенсивному використанню невідновних ресурсів і супроводжувалися погіршенням екологічного стану. Подальше економічне зростання без суттєвого перегляду існуючої моделі розвитку неминуче посилить екологічні ризики та унеможливить досягнення сталого розвитку. У цьому контексті представники економічної, соціальної, природничої наук, політики та бізнесу почали шукати нові підходи, здатні одночасно сприяти відновленню довкілля та підтримувати гідний рівень життя населення. Одним із результатів цих пошуків стала концепція «зеленої» економіки, яка завдяки активному просуванню міжнародних організацій і підтримці національних урядів отримала широку популярність.

Сутність зеленої економіки полягає у впровадженні екологічних принципів у всі напрями економічної діяльності суб'єктів господарювання, що дозволяє забезпечити збалансоване поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної рівноваги. Такий підхід орієнтований на досягнення довгострокового сталого розвитку й підвищення якості життя населення за умови збереження природних ресурсів та стабільності екосистем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема кваліфікаційної роботи відповідає науковій тематиці кафедри економіки та економічної безпеки. Наукові здобутки магістра отримані в межах студентської науково-дослідної діяльності на кафедрі за напрямом «Сучасні проблеми економічного розвитку України». Внесок автора полягає в узагальненні теоретичних засад формування «зеленої економіки», аналізі сучасного стану її розвитку в Україні, оцінюванні інституційних механізмів державної підтримки та обґрунтуванні перспектив і пріоритетних напрямів розвитку «зеленої економіки» на засадах сталого розвитку.

Метою роботи є оцінювання сучасного стану розвитку «зеленої економіки» в Україні, аналіз інституційних та економічних механізмів її формування, а також обґрунтування перспектив і пріоритетних напрямів розвитку «зеленої економіки» на засадах сталого розвитку з урахуванням європейського досвіду.

Для досягнення цієї мети поставлені наступні **завдання**:

- розкрити сутність, принципи та еволюцію концепції «зеленої економіки» в контексті сталого розвитку;
- проаналізувати державну політику сталого розвитку на засадах «зеленої економіки»;
- дослідити інституційні механізми стимулювання розвитку «зеленої економіки» в країнах Європейського Союзу;
- оцінити сучасний стан розвитку «зеленої економіки» в Україні та сформовані механізми її забезпечення;
- проаналізувати екологічне та економічне становище України в контексті сталого розвитку;
- виявити основні проблеми та обмеження розвитку «зеленої економіки» в Україні;
- обґрунтувати перспективи та напрями розвитку «зеленої економіки» в Україні з урахуванням європейських практик.

Об’єкт дослідження є процеси формування та розвитку «зеленої економіки» в умовах переходу до сталого розвитку..

Предмет дослідження – сукупність економічних, екологічних та інституційних відносин, механізмів і інструментів, що визначають стан і перспективи розвитку «зеленої економіки» в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика переходу України до «зеленої» економіки є актуальною та перебуває в центрі уваги багатьох науковців. Так, у працях В. Мірошніченка та В. Тьорла наголошується на визначальній ролі ефективного нормативно-правового забезпечення у розвитку «зеленої» економіки. М. Чайковська та Г. Глуценко обґрунтовують

комплекс практичних заходів державної політики, спрямованих на прискорення переходу до екологічно орієнтованої моделі розвитку. Значний внесок у дослідження різних аспектів становлення «зеленої» економіки в Україні здійснили також О. Соколовський, Д. Букрєва, О. Хоменко, А. Мартинюк, І. Ємельянова та К. Маркевич.

Методи дослідження. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних і екологічних процесів, зокрема аналіз і синтез — для узагальнення теоретичних підходів; індукція та дедукція — для формування наукових висновків; системний і структурно-функціональний підходи — для дослідження механізмів розвитку «зеленої економіки»; порівняльний аналіз — для оцінювання практик країн ЄС; статистичні та аналітичні методи — для оцінки сучасного стану розвитку «зеленої економіки» в Україні; графічні та табличні методи — для візуалізації результатів дослідження.

Основна частина. У першому розділі кваліфікаційної роботи було сформовано теоретико-методологічну основу дослідження розвитку «зеленої» економіки в умовах сталого розвитку, що дало змогу комплексно осмислити сутність, еволюцію, принципи та інструментарій цієї концепції.

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено комплексну оцінку сучасного стану розвитку «зеленої економіки» в Україні з урахуванням екологічних, економічних та інституційних чинників, а також впливу воєнних дій на можливості реалізації принципів сталого розвитку. Подальший розвиток у цьому напрямі потребує комплексної державної політики, орієнтованої на післявоєнне відновлення на засадах сталого розвитку, посилення інституційної спроможності, активізацію «зеленого» інвестування та інтеграцію екологічних пріоритетів у всі сфери соціально-економічного розвитку країни.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи сформовано прикладні напрями та обґрунтовано перспективи розвитку «зеленої економіки» України на засадах сталого розвитку з урахуванням сучасних викликів, потреб післявоєнного відновлення та євроінтеграційних зобов'язань держави. Результати третього розділу підтверджують, що розвиток «зеленої економіки» в Україні має значний

стратегічний потенціал і здатний стати фундаментом сталого соціально-економічного розвитку в післявоєнний період.

Практичне значення одержаних результатів дипломної роботи. полягає в можливості використання отриманих висновків і рекомендацій у діяльності підприємств під час розроблення та реалізації стратегій цифрової трансформації.

Апробація результатів роботи. Основні результати дослідження, викладені у кваліфікаційній роботі магістра,

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3-х розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 77 сторінках, містить 5 таблиць, 19 рисунків. Список використаних джерел містить 76 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1 Сутність, принципи та еволюція концепції «зеленої економіки»

На думку дослідників, поштовхом до формування «зеленої економіки» стала культурна революція 60-х років минулого століття. Її ідейним підґрунтям було видання Р. Карсон «Тиха весна» (1962 р.), де вперше акцентовано увагу на негативних наслідках економічного зростання, зокрема на втраті біорізноманіття [60]. У доповіді «Дефіцит та зростання: економіка доступності природних ресурсів» (1963 р.) Г. Барнет і Ч. Морзе також порушили питання економічних проблем, що виникають унаслідок інтенсивного використання природних ресурсів [60].

Подальший розвиток наукових підходів у цьому напрямі пов'язують із дослідженнями американського вченого Д. Медоуза та його команди. Аналізуючи вплив зростання чисельності населення, обсягів промислового виробництва, масштабів споживання ресурсів і рівня забруднення довкілля, вони у доповіді «Межі зростання» дійшли висновку, що вже в середині ХХІ століття природні ресурси Землі можуть бути вичерпані. На їхню думку, уникнути цього можливо лише за умови переходу світового виробництва від стратегії «зростання» до стратегії «розвитку» [72], яка передбачає інтеграцію економічних і екологічних цілей у єдиний системний процес, спрямований на отримання синергетичного ефекту та трансформацію від енерго- і ресурсовитратної моделі до енерго- та ресурсоощадної.

Термін «зелена» економіка вперше з'явився у науковому дискурсі завдяки британським економістам Девіду Пірсу, Анілу Маркандія та Едварду Барб'є, які у 1989 році підготували доповідь «План “зеленої” економіки» (Blueprint for a Green Economy) [67]. Ключова роль у формуванні цієї концепції належала Девіду Пірсу — одному з провідних дослідників у сфері природних ресурсів та охорони

довкілля. Саме економічна наука про обмеженість ресурсів і екологічні межі розвитку стала теоретичним фундаментом виникнення та подальшої еволюції парадигми «зеленої» економіки.

У своїх працях Д. Пірс наголошував на вичерпності природних ресурсів, деградації екосистем і втраті біорізноманіття, визначаючи «зелену» економіку як таку, що здатна до самовідтворення на основі сталих механізмів. На його думку, сталий розвиток є ключовою характеристикою «зеленої» моделі, а її спільною рисою виступає посилення здатності економічної системи до самовідновлення у міру переходу до менш ресурсо- та енергозатратних форм господарювання. Такий процес отримав назву декаплінг (decoupling), тобто систематичне роз'єднання темпів економічного зростання та рівня використання природних ресурсів [66].

Відповідно до визначення Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP), зелена економіка — це економічна модель, спрямована на підвищення добробуту населення і забезпечення соціальної справедливості за умов суттєвого зниження екологічних ризиків і ресурсного виснаження. Зелена економіка є низьковуглецевою, ресурсоефективною та соціально інклюзивною системою, у якій зростання доходів і зайнятості забезпечується завдяки поєднанню державної політики та приватних інвестицій, що сприяють скороченню викидів вуглецю, зменшенню забруднення довкілля, підвищенню ефективності використання ресурсів і запобіганню втраті біорізноманіття та екосистем [58].

Рисунок 1.1 – Важливі особливості зеленої економіки у визначенні Програми ООН з навколишнього середовища

Джерело: [58].

На відміну від «коричневої» моделі, що спирається на інтенсивну

експлуатацію природних ресурсів, зелена економіка створює умови для тривалого економічного зростання через екологічні інновації, енергоефективність, декарбонізацію та раціональне використання ресурсного потенціалу [28].

Упродовж останніх десятиліть науковці досліджували різні аспекти взаємодії суспільства, довкілля та економічних процесів, що сприяло появі сучасної тенденції «екологізації економіки», формуванню концепції сталого розвитку та становленню поняття «зеленої економіки». Аналіз трактувань цього терміна відображає широкий спектр наявних підходів і авторських поглядів щодо його змісту та значення, що узагальнено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Огляд сучасних підходів до трактувань дефініції «зелена економіка»

Автори	Трактування
1	2
Бистряков І. К. [4]	Інструмент управління процесами, пов'язаними із забезпеченням гармонійних відносин. Головним залишається забезпечення гармонійних відносин між екологією людини та екологією простору, в якому вона функціонує.
Галушкіна Т. П., Мусіна Л. А., Потапенко В. Г. та ін. [8]	«Зелена» економіка базується на основних положеннях екологічної економіки, проте сприяє її розвитку та виходить за її межі, прагнучи досягнути соціальної та екологічної справедливості як окремих елементів єдиного цілого.
Гончаренко М. Ф., Пархоменко Н. М., Лучин О. М. [11]	Економіка з низькими викидами вуглецевих сполук, ефективне використання ресурсів та відповідність інтересам всього суспільства. За такої моделі, економіка повинна зберігати, примножувати та відновлювати власний природний капітал, що є найвагомішим економічним активом та джерелом суспільних благ.
Горянська Т. В. [14]	Економічна система, спрямованість якої є підвищення добробуту людей та соціальних гарантій при одночасному зниженні екологічних ризиків та дефіцитів.
Квач Я. П., Фірсова К. В., Борісов О. Г. [25]	Економіка, що покращує добробут людей та сприяє забезпеченню соціальної справедливості, а також суттєво зменшує ризики стану довкілля.
Марчук Л. П. [30]	Тип економіки, пріоритетами якого є соціальні та екологічні цінності, що ґрунтуються на економічних досягненнях суспільства.
Шабранська Н. І. [56]	Стратегічний напрям у пріоритетному розвитку галузей, які спрямовані на збереження ресурсів, навколишнього середовища та покращення добробуту людей.

Продовження табл. 1.1

1	2
ЮНЕП [73]	Інструмент, який сприятиме підвищенню добробуту населення і соціальної рівності в суспільстві, в значній мірі призведе до зменшення негативного впливу на довкілля, нівелюючи ризики внаслідок екологічної деградації.
Солошич І.О., Підліснюк В. В. [52]	«Зеленою» економікою вважається той процес, що приводить до підвищення добробуту людей і зміцнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля і дефіциту екологічних ресурсів
Люльчак З. С., Гречанюк Д. О. [27]	«Зелена» економіка – оптимізоване використання незамінних взаємодоповнювальних як природних, так і людських ресурсів, урахування інтересів усього суспільства [4]

Джерело: [4, 8, 11, 14, 25, 27, 30, 52, 56, 73,]

У більшості наукових досліджень «зелену економіку» розглядають як окремий напрям сталого економічного розвитку, що ґрунтується на поєднанні трьох ключових складових — економічної, соціальної та екологічної, при цьому саме екологічний компонент виступає визначальним. Вагомий внесок у формування теоретичних засад цього поняття здійснило міжнародне об'єднання науковців Інституту «зеленої» економіки (Великобританія). Зокрема, М. Кеннет підкреслював, що «зелена» економіка змінює традиційні кількісні підходи, притаманні концепції «економічної людини», та розширює межі наукових досліджень завдяки залученню комплексних і міждисциплінарних методів та інструментів [64].

Отже, «зелена економіка» постає як інноваційний і стратегічно важливий напрям розвитку глобальної, національної та регіональної економічних систем, у якому пріоритетними є соціальні та екологічні результати, що забезпечують досягнення сталого економічного зростання.

Варто зазначити, що в академічному середовищі часто простежується ототожнення ідей «зеленої економіки» з концепцією сталого розвитку, що зумовлює їхню методологічну спорідненість. Водночас «зелена економіка» має низку специфічних рис, які вирізняють її в межах цього підходу (рис. 1.2).

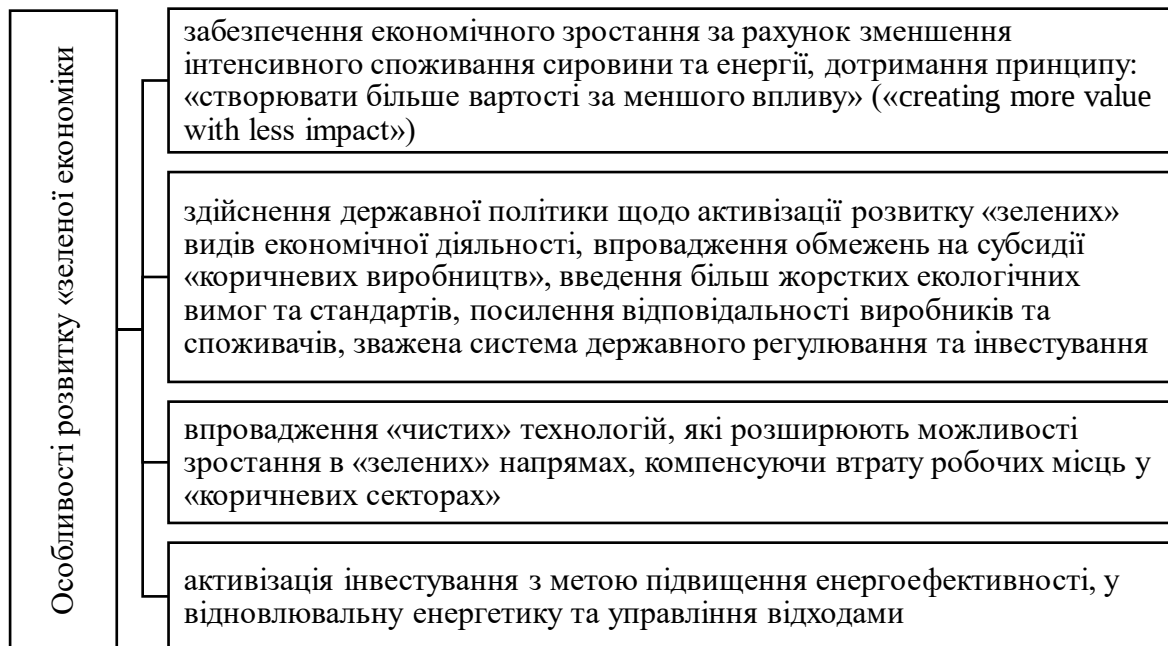

Рисунок 1.2 – Особливості розвитку «зеленої економіки»

Джерело: [23]

Зелена економіка спирається на систему базових принципів, визначених, зокрема, Програмою ООН з навколишнього середовища. До фундаментальних засад зеленої економіки належать такі положення.

По-перше, це раціональне та ощадливе використання ресурсів, що передбачає скорочення споживання невідновлюваних ресурсів, активне впровадження технологій ресурсозбереження, а також заохочення повторного використання й переробки матеріалів.

По-друге, зменшення рівня забруднень і викидів, зокрема скорочення обсягів парникових газів і захист якості природних компонентів — повітря, води та ґрунтів.

По-третє, орієнтація на інклюзивний розвиток, який передбачає соціальну справедливість, розширення можливостей зайнятості у «зелених» секторах та забезпечення рівного доступу населення до екологічних благ.

По-четверте, підтримка інноваційного розвитку та технологічного оновлення — стимулювання досліджень та впровадження екологічно чистих технологій, альтернативних джерел енергії та практик сталого землекористування.

П'ятим принципом є розвиток сталого бізнесу, що передбачає інтеграцію екологічних стандартів та ESG-підходів (екологічних, соціальних і управлінських критеріїв) у діяльність підприємств.

Шостим принципом виступає ефективна система управління та координації політик — взаємодія державних, приватних і громадських інституцій, впровадження екологічного моніторингу та механізмів оцінювання впливу.

Разом ці принципи формують методологічну основу політики зеленої економіки на глобальному й національному рівнях, визначаючи стратегічні орієнтири для сталого розвитку.

1.2 Державна політика сталого розвитку на засадах «зеленої економіки»

Організаційно-економічні трансформації та глибинні системні зрушення, що відбуваються в умовах сучасного розвитку, формують спрямованість економіки й суспільства на поступове утвердження моделі сталого розвитку. У цьому контексті особливого значення набуває креативний підхід до наукового осмислення та практичного впровадження відповідних рішень, передусім у межах «зеленого» вектора, що є вкрай важливим для економічної сфери як складної організаційно-економічної системи, яка відіграє визначальну роль у розвитку людини.

Переважна частина цілей, пов'язаних із задоволенням як суспільних, так і індивідуальних потреб людства, безпосередньо зумовлена функціонуванням економіки. Багатовікові еволюційні перетворення переконливо засвідчили виняткову значущість формування ефективної господарської системи. У цьому контексті пізнання економіка постає як всеохопна інституційно організована система господарювання, що регулюється відповідними механізмами та являє

собою організаційну модель вартісно опосередкованих відносин, спрямованих на задоволення економічних і соціальних потреб. Водночас розвиток економіки слід розглядати як інституційно детермінований процес безперервних трансформацій, спрямованих на пошук найбільш результативних форм взаємодії продуктивних сил і еволюції виробничих відносин [6].

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку, за оцінками експертів і практиків, економіка України перебуває у фазі складних трансформаційних змін, що зумовлені передусім необхідністю адаптації національної нормативно-правової бази до європейських стандартів. У цьому контексті відбувається активний процес економічної інтеграції та поступового зближення з політиками Європейського Союзу [47].

Розкриваючи зміст поняття «сталий розвиток», доцільно зазначити, що воно відображає таку модель економічного зростання, за якої використання ресурсів орієнтоване на задоволення потреб людини із одночасним збереженням довкілля, що забезпечує можливість їх реалізації не лише в короткостроковій перспективі, а й для майбутніх поколінь. Впровадження стратегії сталого розвитку ґрунтується на гармонійному поєднанні економічної результативності, соціальної стабільності та екологічної безпеки.

Відповідно до підходу Програми ООН з навколишнього середовища, «зелена» економіка трактується як така, що сприяє зростанню добробуту населення та утвердженню соціальної справедливості, водночас суттєво зменшуючи екологічні ризики й загрози поглиблення бідності. Підвищення рівня доходів і зайнятості забезпечується завдяки державним і приватним інвестиціям, спрямованим на скорочення викидів вуглецю та забруднення довкілля, підвищення ефективності використання енергетичних і природних ресурсів, збереження біорізноманіття та розвиток екосистемних послуг. Такі інвестиції потребують підтримки через цільові державні видатки, удосконалення політики та трансформацію регуляторних механізмів. Обрана модель розвитку має бути зорієнтована на збереження, нарощування, а за необхідності — відновлення природного капіталу як ключового економічного ресурсу й джерела суспільних

благ, особливо для вразливих верств населення, чий доходи та рівень захищеності значною мірою залежать від стану довкілля [24].

На сьогодні накопичено достатньо емпіричних доказів того, що «озеленення» економіки не стримує процеси створення матеріальних благ і робочих місць, а інвестування у «зелені» сектори виступає важливим чинником зростання фінансового добробуту та рівня зайнятості. Водночас перехід до «зеленої» економіки потребує формування нових інституційних та економічних умов, що зумовлює необхідність активних і невідкладних дій з боку урядів. Реалізація відповідної політики передбачає скорочення або ліквідацію екологічно шкідливих субсидій, застосування ринкових стимулів, удосконалення регуляторного середовища, запровадження «зелених» державних закупівель, а також стимулювання інвестиційної активності у пріоритетних напрямках сталого розвитку [49].

Поступово «зелена» економіка утверджується як ключовий механізм забезпечення сталого розвитку, а відповідні трансформаційні процеси набувають незворотного характеру. Водночас посилюється значущість природного капіталу, а методологічні підходи до розрахунку економічних індексів на рівні країн, галузей та підприємств зазнають змін у напрямі інтеграції соціальних і екологічних параметрів у систему оцінювання результатів розвитку.

Держава відіграє ключову роль у формуванні належного інституційного середовища для розвитку «зеленої» економіки. На сучасному етапі сталий розвиток національної економіки базується на принципах «зеленої» економіки та набуває виразної екологоорієнтованої спрямованості. Впровадження екологоорієнтованих стратегічних пріоритетів економічного розвитку здійснюється через інституційний механізм, покликаний забезпечити узгодження та координацію соціальних, екологічних і економічних інтересів держави та суспільства.

В українському законодавчому та стратегічному полі вектор сталого розвитку закріплений через низку взаємопов'язаних програмних і нормативних документів. Ключовими орієнтирами виступають Цілі сталого розвитку України

на період до 2030 року [44], затверджені у 2019 році, які використовуються як методологічна основа для підготовки прогнозних і програмних документів, а також проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів розвитку держави. Інституційне посилення цього напрямку відбулося у 2023 році шляхом створення Урядом міжвідомчої робочої групи з питань забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку.

Подальшого розвитку дана політика набула у 2024 році з ухваленням завдань щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикаторів їх виконання [15], які охоплюють усі три складові концепції ESG (екологічну, соціальну та управлінську) на рівні національної політики. Визначені індикатори фактично формують практичний інструментарій інтеграції принципів ESG у державне управління та діяльність бізнесу, орієнтуючись не лише на економічні результати, а й на екологічне та соціальне благополуччя.

Водночас положення щодо врахування Цілей сталого розвитку закріплені й у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [40], затвердженій у 2021 році, яка визначає їх як необхідну умову досягнення довгострокових економічних цілей. Завершальним елементом формування цілісної нормативної рамки стала схвалена у 2024 році.

Стратегія запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку [43], що спрямована на розширення доступу до нефінансової інформації як ключового чинника підвищення інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та стійкості бізнесу. Документ передбачає впровадження в Україні з 2025 року регулювання щодо складання, подання та оприлюднення звітності зі сталого розвитку відповідно до Європейських стандартів ESRS [26].

Чинні вимоги до звітності в Україні визначаються, зокрема, Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [37] та Порядком подання фінансової звітності для великих підприємств [41], якими встановлено обов'язок (а для інших суб'єктів господарювання — право)

складати й оприлюднювати звіт про управління. Такий звіт є окремим документом і містить фінансову та нефінансову інформацію, що характеризує поточний стан підприємства, перспективи його розвитку, а також основні ризики та невизначеності діяльності, водночас він не включається до складу фінансової звітності.

Методичні рекомендації щодо складання звіту про управління деталізують зміст нефінансової інформації за основними напрямками. У частині екологічних аспектів рекомендується розкривати відомості про вплив діяльності підприємства на навколишнє природне середовище з урахуванням галузевої специфіки, а також заходи з охорони довкілля та мінімізації негативного екологічного впливу. Зокрема, доцільним є висвітлення показників, що характеризують раціональність використання водних ресурсів, систему управління відходами, обсяги викидів парникових газів, рівень споживання енергії та інші релевантні екологічні параметри.

У межах напрямку, що стосується соціальних аспектів і кадрової політики, рекомендовано надавати інформацію про чисельність персоналу та гендерну структуру управлінських посад, механізми мотивації працівників, стан охорони праці та безпеки, організацію навчання й підвищення кваліфікації, забезпечення рівних можливостей у сфері зайнятості, дотримання прав людини, а також заходи щодо запобігання корупції та хабарництву.

Щодо корпоративного управління, методичні рекомендації передбачають розкриття інформації про систему органів управління підприємства, їх склад і повноваження, стратегію корпоративного управління, порядок скликання та проведення загальних зборів акціонерів, структуру власності та розподіл часток в акціонерному капіталі. Також доцільно висвітлювати відомості про власників цінних паперів з особливими правами контролю, операції з власними акціями, характеристики системи внутрішнього контролю, дивідендну політику, перспективи розвитку корпоративного управління та політику підприємства щодо формування адміністративних, управлінських і наглядових органів, включаючи вимоги до їх складу та результати реалізації відповідної політики у

звітному періоді.

Політика управління державною власністю передбачає, що підприємства з контрольною часткою держави, які складають звіт про управління, зобов'язані включати до нього нефінансову інформацію щодо впливу їхньої діяльності на навколишнє природне середовище, внеску у досягнення цілей сталого розвитку, забезпечення соціального захисту працівників, запобігання корупційним проявам, а також результати оцінки відповідності принципам і рекомендаціям з корпоративного врядування та управління підприємствами державної форми власності, схваленим OECD. Такий підхід спрямований на підвищення прозорості, підзвітності та ефективності функціонування суб'єктів господарювання державного сектору з урахуванням сучасних міжнародних стандартів управління.

У видобувних галузях додатково застосовуються спеціальні вимоги, визначені Законом України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях» [38], який ухвалено з метою виконання міжнародних зобов'язань України у зв'язку з приєднанням до Ініціативи із забезпечення прозорості у видобувних галузях. Даний нормативно-правовий акт спрямований на формування системи збирання, розкриття та поширення інформації, що забезпечує підвищення рівня відкритості діяльності підприємств і зниження корупційних ризиків у видобувному секторі.

Окрім нормативно-правових актів, що безпосередньо регламентують питання звітування, національне законодавство України містить комплекс принципів і вимог до діяльності підприємств у різних сферах, які кореспондують окремим напрямам ESG. Такі норми формують правове підґрунтя для впровадження екологічних, соціальних та управлінських підходів у господарську діяльність. При цьому слід зауважити, що наведений перелік законодавчих актів не є вичерпним і має на меті окреслити ключові елементи ESG-адженди, закріплені у вітчизняному правовому полі. Водночас Україна є стороною значної кількості міжнародних договорів і конвенцій, які регулюють окремі аспекти ESG, однак їх детальний аналіз виходить за межі даного

дослідження.

У межах екологічного напрямку (Environmental) законодавство України охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із кліматичною політикою, охороною довкілля та раціональним використанням природних ресурсів. Зокрема, правові засади формування та реалізації державної кліматичної політики визначені спеціальним законом, а стратегічні орієнтири екологічного розвитку країни закріплені у законі про основні засади державної екологічної політики на період до 2030 року. Базовий закон про охорону навколишнього природного середовища встановлює ліміти використання природних ресурсів, обмеження на скиди забруднюючих речовин і передбачає економічні стимули для їх раціонального використання.

Важливим інструментом екологічного регулювання є законодавство про оцінку впливу на довкілля, яке зобов'язує суб'єктів господарювання здійснювати попередню оцінку екологічних наслідків запланованої діяльності або проєктів із залученням громадськості. Законодавчі норми у сфері управління відходами орієнтовані на мінімізацію їх утворення, максимальне відновлення ресурсів та забезпечення безпеки для населення і навколишнього середовища. Окреме місце посідає регулювання інтегрованого запобігання та контролю промислового забруднення, що передбачає впровадження інтегрованих екологічних дозволів як інструменту комплексного контролю впливу підприємств на довкілля.

Екологічна складова ESG також реалізується через систему галузевого законодавства, спрямованого на охорону окремих природних ресурсів і компонентів довкілля, зокрема у сферах надрокористування, водних, лісових та земельних відносин, охорони атмосферного повітря, земель і природно-заповідного фонду, а також через норми щодо моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів і очищення стічних вод. Вагомим елементом екологічного напрямку є законодавство у сфері енергетичної ефективності, норми якого сприяють скороченню споживання енергоресурсів і зменшенню викидів парникових газів, що безпосередньо відповідає цілям ESG.

Крім того, важливу роль у трансформації економіки відіграють

законодавчі акти, спрямовані на розвиток альтернативних видів палива та відновлюваних джерел енергії. Перехід до таких джерел дозволяє знижувати залежність від викопних енергоресурсів, скорочувати рівень забруднення та негативний вплив на довкілля, що узгоджується з довгостроковими екологічними цілями сталого розвитку та концепції ESG.

Отже, узагальнення наведених положень дає підстави стверджувати, що концепція сталого розвитку в цілому інтегрована в українське законодавство насамперед на рівні стратегічних і програмних документів, які формують базовий інструментарій для практичної реалізації відповідного вектора державної політики.

1.3 Інституційні механізми стимулювання «зеленої» економіки: практики країн ЄС

Екологічна модернізація української економіки набуває стратегічного значення в умовах загострення глобальних кліматичних проблем і реалізації євроінтеграційного курсу держави. Орієнтація на «зелену» модель розвитку зумовлює необхідність глибокого оновлення виробничих процесів та широкого впровадження енергоощадних і екологічно безпечних технологій у всіх сферах господарювання. Визначальним елементом такого переходу є декарбонізація енергетики, яка сьогодні залишається значною мірою залежною від викопних енергоресурсів. Активний розвиток відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової, сприятиме скороченню викидів парникових газів і водночас зміцненню енергетичної самостійності країни. Оновлення промислового сектору відповідно до екологічних вимог ЄС створює передумови для підвищення конкурентних позицій української продукції на світових ринках. Вагомою складовою «зеленої» трансформації виступає також становлення циркулярної економіки, зорієнтованої на раціональне поводження з відходами та їх повторне

залучення у виробничий обіг, що дозволяє більш ефективно використовувати ресурси та мінімізувати негативний вплив на довкілля [5].

Реалізація екологічних перетворень потребує суттєвих інвестиційних ресурсів і активної ролі держави, при цьому важливе значення мають фінансова й технічна підтримка з боку міжнародних інституцій та європейських партнерів, а також розвиток механізмів державно-приватного партнерства і формування сприятливого інвестиційного середовища для «зелених» проєктів в Україні.

Екологічна модернізація економіки одночасно виступатиме чинником формування нових робочих місць у галузях відновлюваної енергетики, поводження з відходами та екологічного консалтингу. Така динаміка матиме сприятливий вплив на соціально-економічний розвиток регіонів і сприятиме підвищенню рівня та якості життя населення [16, 20].

Спрямування на використання досвіду Європейського Союзу у формуванні інституційних засад розвитку «зеленої» економіки в Україні має важливе значення для забезпечення сталого економічного зростання та поліпшення стану довкілля. ЄС напрацював ефективні політики й інституційні механізми, що забезпечують перехід до екологічно орієнтованого виробництва, скорочення викидів парникових газів і раціональне використання природних ресурсів. Визначальну роль у цьому процесі відіграють інтеграція екологічних стандартів у систему державного управління, стимулювання «зелених» інвестицій і технологічних інновацій, а також формування сприятливого середовища для розвитку сталого бізнесу [51, 57].

Для України запровадження та адаптація європейських практик відкриває можливості прискорення реформаторських процесів, стимулюючи розвиток інновацій, підвищення енергоефективності та розширення використання відновлюваних джерел енергії. Перебудова інституційної системи відповідно до європейських норм і стандартів сприятиме глибшій інтеграції національної економіки у глобальні екологічні тренди та створить підґрунтя для її сталого розвитку в умовах посилення кліматичних викликів.

Розглянемо деякі з них. Польща інтенсивно впроваджує положення

«зеленого курсу» Європейського Союзу, спрямовуючи державну політику на формування екологічно орієнтованої та довгостроково стійкої економіки. Вагомою інституційною передумовою цього процесу стало ухвалення Сеймом 4 травня 2021 року рішення Ради ЄС (Євроатом) щодо системи власних фінансових ресурсів, що дало змогу запустити Фонд відновлення, орієнтований на підтримку економічного зростання та розвиток «зеленої» енергетики. Кліматично-енергетичні пріоритети держави були визначені в Національному плані з енергії та клімату на 2021–2030 роки, розробленому відповідно до європейських стандартів і поданому до Європейської Комісії у 2019 році, який передбачає скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та розширення використання відновлюваних джерел енергії. Стратегічні орієнтири подальшої трансформації закріплені в Енергетичній політиці Польщі до 2040 року, затвердженій Радою Міністрів у лютому 2021 року, що визначає поступову відмову від вугілля, розвиток низько- та безвуглецевого транспорту, а також активне впровадження інноваційних технологій у сфері відновлюваної енергетики. Важливою складовою реалізації «зеленого курсу» є участь Польщі в ініціативі Європейської Комісії EU Battery Alliance, спрямованій на формування європейського ланцюга виробництва акумуляторів, а також розвиток мультимодальних вантажних перевезень як ефективного інструменту зменшення екологічного навантаження транспортного сектору [10, 59].

Словаччина реалізує підтримку «зеленої» економіки через розгалужену систему інституційних інструментів, зокрема діяльність спеціалізованих екологічних підрозділів, які забезпечують фінансування проєктів у сфері відновлюваної енергетики, циркулярної економіки та низькоемісійного транспорту. Державна політика також орієнтована на стимулювання інвестицій в інноваційні рішення та забезпечення довгострокового сталого зростання, а залучення ресурсів Європейського інвестиційного банку створює додаткові можливості для фінансування енергетичної трансформації та розвитку інновацій як на національному, так і на європейському рівнях [50].

Румунія послідовно впроваджує заходи в рамках Європейського зеленого курсу, приділяючи першочергову увагу оновленню енергетичного сектору та розширенню використання відновлюваних джерел енергії. Законодавчі органи держави зосереджені на вдосконаленні нормативно-правового забезпечення, зокрема у сфері залучення інвестицій у видобуток газу в акваторії Чорного моря, запровадження контрактів на різницю цін і механізмів укладання угод купівлі-продажу електроенергії за «зеленим» тарифом. Виконавча влада, у свою чергу, стимулює процеси декарбонізації енергетичного комплексу, забезпечуючи зростання частки відновлюваної енергії до 30,7 %. Вагоме значення у фінансуванні екологічних перетворень мають ресурси Фонду відновлення та стійкості ЄС, близько 37 % яких спрямовано на реалізацію «зелених» ініціатив. Ключовими напрямками спеціалізації країни є розвиток офшорної вітрової енергетики в Чорному морі та розбудова інфраструктури для транспортування і використання природного газу [10].

Італія активно розвиває інституційне середовище, спрямоване на підтримку «зеленої» економіки, акцентуючи увагу на принципах сталого розвитку та впровадженні екологічних інновацій. Важливу роль у цьому процесі відіграють як національні, так і загальноєвропейські ініціативи, зокрема «Зелена угода для Європи», що передбачає фінансові стимули та законодавчі зміни для переходу до безвуглецевої моделі розвитку. Характерною рисою італійського підходу є тісна взаємодія між органами державної влади, бізнесом і науковими установами, що забезпечує інтеграцію екологічних технологій у різні галузі економіки. Система державної підтримки охоплює субсидування енергозберігаючих заходів, розвиток відновлюваних джерел енергії та інвестування в «зелену» інфраструктуру, що сприяє скороченню викидів і підвищенню енергоефективності [59].

У Португалії інституційне забезпечення розвитку «зеленої» економіки базується на комплексному підході до впровадження екологічно сталих практик у різні сфери господарської діяльності. Координаційну роль у цьому процесі відіграють державні органи, насамперед Міністерство довкілля та кліматичних

змін, яке відповідає за реалізацію національних стратегій зі скорочення викидів парникових газів і розширення використання відновлюваних джерел енергії. Водночас держава активно стимулює інноваційні проєкти та «зелені» інвестиції через національні фонди й програми Європейського Союзу, а також заохочує партнерство між бізнесом, науковими інституціями та громадськими організаціями з метою поширення сталих практик у промисловості та сільському господарстві [61].

Для подальшого дослідження необхідно систематизувати ключові проблеми використання досвіду країн Європейського Союзу в контексті інституційного забезпечення розвитку «зеленої» економіки в Україні. З цією метою доцільно скористатися наведеною нижче блок-схемою, яка дозволяє узагальнити та структуровано представити основні напрями й обмеження адаптації європейських практик (рис. 1.3).

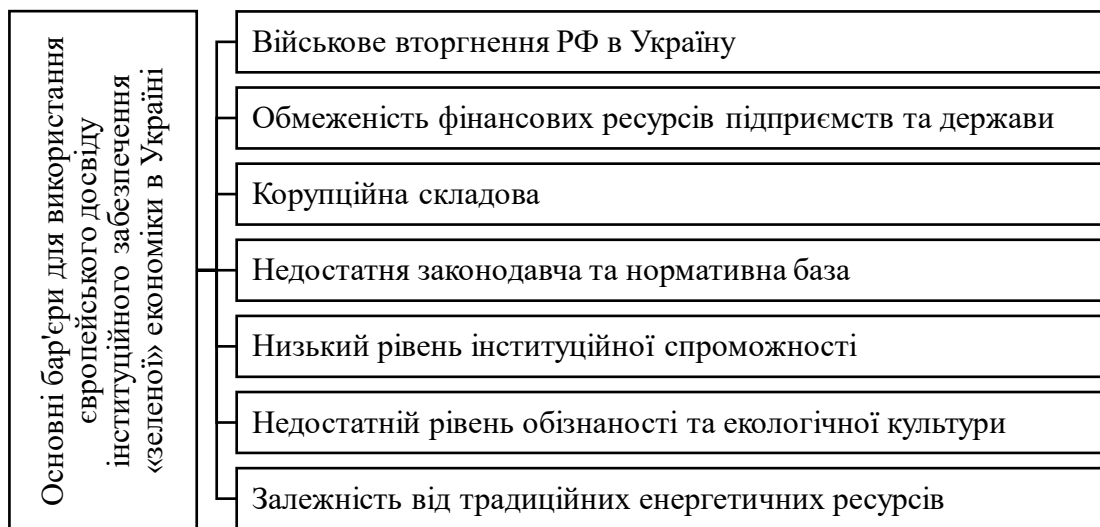

Рисунок 1.3 – Ключові проблеми щодо використання досвіду європейських країн для інституційного забезпечення розвитку «зеленої» економіки в Україні
Джерело: [9]

Розглянемо детальніше окреслені проблемні аспекти. По-перше, повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну сформувало безпрецедентні виклики для запозичення та реалізації європейського досвіду розвитку «зеленої» економіки. Руйнування критичної й промислової інфраструктури, значне забруднення довкілля внаслідок бойових

дій, а також вимушена концентрація державних ресурсів на потребах оборони істотно ускладнюють екологічну трансформацію економіки відповідно до стандартів ЄС.

По-друге, суттєвим стримувальним чинником залишається обмеженість фінансових можливостей як підприємств, так і держави, що проявляється у дефіциті інвестиційного капіталу, високій вартості кредитних ресурсів та загальній економічній нестабільності, які перешкоджають реалізації масштабних екологічних проєктів і впровадженню ресурсоефективних технологій.

По-третє, корупційні ризики продовжують негативно впливати на процес адаптації європейських підходів, оскільки непрозорість адміністративних процедур, зловживання під час розподілу екологічних фінансових ресурсів і слабкий контроль за дотриманням природоохоронного законодавства знижують результативність екологічних ініціатив.

По-четверте, недосконалість законодавчо-нормативної бази у сфері «зеленої» економіки проявляється у відсутності чітких правових механізмів і економічних стимулів для впровадження екологічних інновацій, а також у неузгодженості національних норм із директивами та регламентами ЄС, що ускладнює гармонізацію стандартів.

По-п'яте, низький рівень інституційної спроможності виражається у слабкій міжвідомчій координації, обмежених компетенціях профільних органів і фрагментарному підході до формування та реалізації екологічної політики, що гальмує впровадження успішних європейських практик.

По-шосте, недостатній рівень екологічної обізнаності та культури в суспільстві зумовлює обмежене розуміння принципів і переваг «зеленої» економіки серед бізнесу, органів влади та громадськості, що, своєю чергою, знижує мотивацію до застосування європейських стандартів екологічного менеджменту та сталого розвитку.

Нарешті, істотною системною перешкодою залишається залежність від традиційних енергетичних ресурсів, адже домінування викопного палива в енергетичному балансі, застаріла інфраструктура та повільні темпи розвитку

відновлюваних джерел енергії ускладнюють процес декарбонізації економіки відповідно до вимог ЄС.

Проведений аналіз ключових проблем використання досвіду країн ЄС у сфері інституційного забезпечення розвитку «зеленої» економіки в Україні засвідчив наявність комплексу взаємопов'язаних викликів. Повномасштабне вторгнення РФ призвело до значних руйнувань інфраструктури та зумовило переорієнтацію фінансових і управлінських ресурсів на оборонні потреби. Водночас дефіцит фінансування й корупційні ризики істотно ускладнюють реалізацію екологічних ініціатив і знижують ефективність використання наявних інструментів підтримки. Додатковими стримувальними чинниками виступають недосконалість нормативно-правової бази та недостатня інституційна спроможність, що перешкоджають системній імплементації європейських практик. Низький рівень екологічної культури ключових стейкхолдерів і збереження високої залежності від викопного палива, своєю чергою, посилюють інерційність трансформаційних процесів та уповільнюють декарбонізацію.

Подолання окреслених бар'єрів потребує комплексного та послідовного підходу, який має передбачати гармонізацію й удосконалення нормативно-правового регулювання, зміцнення інституційної спроможності органів управління, розширення доступу до «зеленого» фінансування та інвестицій, розвиток екологічної освіти й підвищення рівня обізнаності учасників ринку, а також прискорення енергетичного переходу відповідно до європейських стандартів сталого розвитку.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи було сформовано теоретико-методологічну основу дослідження розвитку «зеленої» економіки в умовах сталого розвитку, що дало змогу комплексно осмислити сутність, еволюцію, принципи та інструментарій цієї концепції. Узагальнення наукових підходів

засвідчило, що «зелена економіка» є відповіддю на загострення екологічних, соціальних і ресурсних обмежень традиційної моделі економічного зростання та розглядається як стратегічний напрям трансформації економічних систем, орієнтований на поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної збалансованості

У процесі дослідження встановлено, що концепція «зеленої економіки» еволюціонувала від перших критичних ідей щодо меж економічного зростання до сучасної міждисциплінарної парадигми, інтегрованої в глобальний дискурс сталого розвитку та кліматичної політики. Визначальними рисами «зеленої» економіки є низьковуглецевий характер, ресурсо- та енергоефективність, інноваційна спрямованість, соціальна інклюзивність і здатність забезпечувати декаплінг між економічним зростанням і деградацією довкілля.

Обґрунтовано, що методологічною основою формування та реалізації «зеленої» моделі розвитку виступає система принципів, серед яких ключове значення мають раціональне використання ресурсів, скорочення екологічних навантажень, підтримка інновацій, розвиток сталого бізнесу та ефективне інституційне управління. Реалізація цих принципів потребує застосування комплексу економічних, регуляторних, інституційних і інформаційних інструментів, а також використання сучасних методів аналізу й оцінювання, зокрема системи індикаторів «зеленого зростання», міжнародних рейтингів та еколого-економічного обліку.

Аналіз зарубіжного досвіду, насамперед країн Європейського Союзу, показав, що успішний перехід до «зеленої» економіки забезпечується поєднанням чіткої стратегічної візії, розвиненої нормативно-правової бази, інституційної спроможності, доступу до «зеленого» фінансування та активної взаємодії держави, бізнесу й суспільства. Водночас встановлено, що імплементація європейських практик в Україні ускладнюється низкою системних чинників, серед яких наслідки повномасштабної війни, дефіцит людських та фінансових ресурсів, корупційні ризики, фрагментарність екологічної політики та недостатній рівень екологічної культури.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В УКРАЇНІ

2.1 Формування механізму забезпечення «зеленої» економіки в Україні

Формування економіки України на засадах сталого розвитку з урахуванням положень Європейського зеленого курсу є одним із пріоритетних і надзвичайно важливих завдань державної політики. Сталий розвиток і довгострокове економічне зростання будь-якої держави безпосередньо залежать від рівня ефективності використання природних ресурсів та підвищення їх продуктивності.

В Україні наявні певні передумови для розвитку «зеленої» економіки (рис. 2.1),

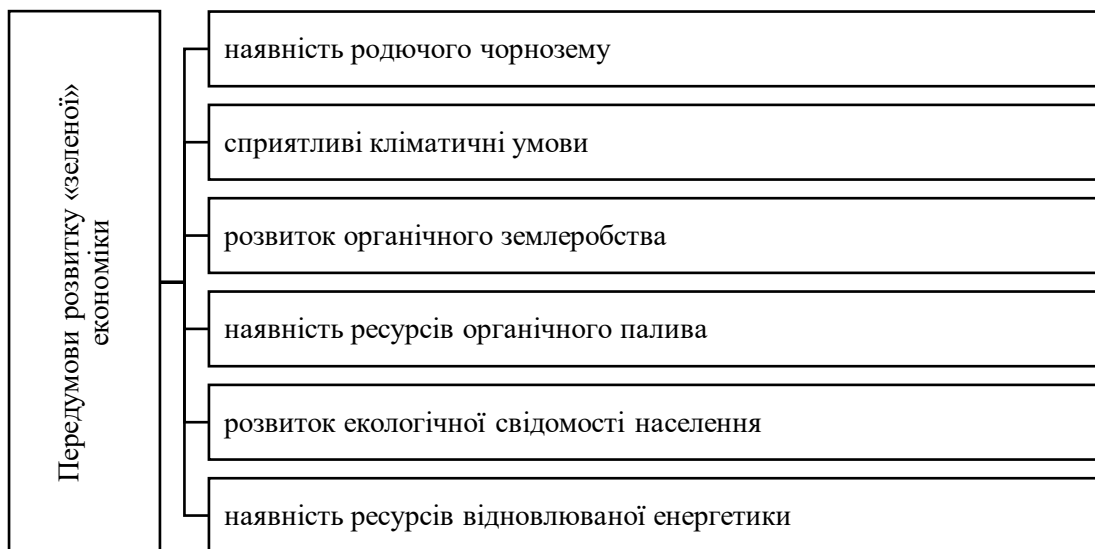

Рисунок 2.1 – Передумови розвитку «зеленої» економіки в Україні

Джерело: складено автором за результатами дослідження

По-перше, важливою передумовою є наявність значних запасів чорноземів і сприятливих кліматичних умов, хоча ресурсозбереження наразі не посідає провідного місця серед чинників економічного зростання в Україні.

По-друге, актуальність розвитку «зеленої» економіки зумовлена швидким

виснаженням запасів органічного палива та корисних копалин.

Третьою передумовою є значний потенціал розвитку вітрової енергетики завдяки можливості освоєння гірських і степових територій країни. Крім того, вагомою передумовою виступають широкі можливості та перспективи розвитку сільського господарства, зокрема органічного землеробства, оскільки Україна володіє необхідними ресурсами: значними площами родючих чорноземів, відносно низьким рівнем застосування хімічних добрив і пестицидів, експортним потенціалом для країн Західної Європи та достатньою кількістю робочої сили.

Ще однією важливою передумовою є розвиток екологічної свідомості населення України, який передбачає зростання рівня обізнаності громадян щодо екологічних проблем, формування відповідального ставлення до використання природних ресурсів і підтримку екологічно орієнтованих рішень у повсякденному житті та господарській діяльності, що створює соціальне підґрунтя для впровадження принципів «зеленої» економіки та сталого розвитку.

Формування механізму забезпечення «зеленої» економіки в Україні відбувалося еволюційно та супроводжувалося поступовим зростанням суспільної уваги до екологічної проблематики й необхідності переходу до засад сталого розвитку. Початок цього процесу датується 1990-ми роками, коли були закладені основи екологічного законодавства у сфері охорони довкілля. У 2000-х роках інституційне та нормативне оформлення механізму набуло більшої динаміки у зв'язку з приєднанням України до міжнародних екологічних угод, зокрема Кіотського протоколу. Важливою віхою стало ухвалення у 2010 році Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», який закріпив комплексний підхід до екологізації національної економіки. Подальше вдосконалення механізму відбувалося під впливом євроінтеграційних прагнень держави та потреби адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, що знайшло відображення, зокрема, у прийнятті у 2019 році Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, яка визначила стратегічні орієнтири та довгострокові цілі розвитку «зеленої» економіки [17].

Від часу презентації Європейського зеленого курсу Україна поступово долучається до його реалізації, здійснюючи низку послідовних кроків [19]. Так, у січні 2020 року було представлено проєкт Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року, який у публічному дискурсі отримав назву «Український зелений курс», однак так і не був ухвалений та залишився на стадії проєкту. Водночас у липні 2021 року Урядом було визначено нову кліматичну ціль держави — скорочення викидів парникових газів до 2030 року до рівня 35 % від показника 1990 року. Наступним кроком стало передання 13 серпня 2020 року до Європейської комісії позиційного документа щодо участі України у реалізації Європейського зеленого курсу, у якому наголошувалося на доцільності започаткування регулярного діалогу з ЄС, залучення України до формування та впровадження відповідних політик, а також розроблення спільної Дорожньої карти участі України у Європейському зеленому курсі. Подальший розвиток співпраці був закріплений 6 жовтня 2020 року під час саміту Україна–ЄС шляхом підписання угоди «Кліматичний пакет для стабільної економіки в Україні» (CASE) загальним обсягом фінансування 10 млн євро, спрямованої на підтримку проєктів переходу до чистої та кліматично нейтральної економіки [19].

У період повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України зазначений процес не лише не був зупинений, а, навпаки, отримав додатковий імпульс, що значною мірою пов'язано з набуттям Україною статусу країни-кандидата на членство в Європейському Союзі 23 червня 2022 року. У 2023 році Верховною Радою України було ухвалено низку нормативно-правових актів, спрямованих на підтримку кліматичної та енергетичної трансформації, зокрема Закон № 2955-IX, який створює передумови для розвитку високоефективної когенерації, Закон № 3035-IX щодо формування Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації, а також Закон № 3141-IX, яким імплементовано положення Регламенту (ЄС) № 1227/2011 про доброчесність і прозорість на оптових енергетичних ринках. Паралельно Кабінетом Міністрів України було схвалено Енергетичну стратегію України до

2050 року, Стратегію термомодернізації будівель до 2050 року та затверджено План заходів з реалізації кліматичної політики України в межах участі в глобальній ініціативі зі скорочення викидів метану «Global Methane Pledge» [53]. Упродовж першого півріччя 2024 року подальший розвиток нормативно-стратегічної бази продовжився підготовкою проєкту Водневої стратегії України до 2050 року, схваленням Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року, затвердженням порядку використання коштів Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації, а також ухваленням Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року.

Окрім цього, нормативно-правова база реалізації Зеленого курсу в Україні спирається на положення Конституції України та охоплює комплекс спеціальних законодавчих актів. Зокрема, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплює базові принципи та засади державної політики у сфері збереження довкілля, тоді як Закон «Про оцінку впливу на довкілля» імплементує європейські підходи до екологічної оцінки господарської діяльності. Важливу роль у формуванні «зеленої» моделі розвитку відіграє Закон «Про альтернативні джерела енергії», спрямований на стимулювання використання відновлюваних енергетичних ресурсів, а також Закон «Про енергетичну ефективність», який створює нормативні передумови для раціонального та ощадливого використання енергоресурсів.

Інституційно-функціональне забезпечення реалізації Зеленого курсу здійснюється через систему центральних органів виконавчої влади, ключову роль серед яких відіграє Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, відповідальне за формування та реалізацію державної екологічної політики, а також Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, діяльність якого зосереджена на розвитку енергоефективності та впровадженні відповідних інструментів державного регулювання.

Важливою складовою інституційної системи є також Державна екологічна

інспекція України, на яку покладено функції державного нагляду та контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства. На регіональному та місцевому рівнях реалізація екологічної політики забезпечується діяльністю відповідних територіальних підрозділів органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, тоді як безпосереднє впровадження екологічно орієнтованих рішень і «зелених» інновацій здійснюється суб'єктами господарювання у процесі їх виробничої та інвестиційної діяльності.

Процедурний вимір забезпечення розвитку зеленої економіки та реалізації Зеленого переходу охоплює впровадження комплексу інструментів, спрямованих на практичне втілення її базових принципів. До таких інструментів належать процедури оцінки впливу на довкілля, системи екологічної сертифікації продукції, механізми застосування «зеленого» тарифу, проведення аукціонів для проєктів у сфері відновлюваної енергетики, а також екологічний аудит і страхування. Вагому роль у цьому процесі відіграє система екологічного оподаткування, яка формує економічні стимули для скорочення негативного впливу на довкілля та заохочує суб'єктів господарювання до впровадження екологічно безпечних технологій.

Варто зазначити, що податкове регулювання загалом є важливою складовою державного регулювання економічних процесів. Відповідно до п. 240.1 Податкового кодексу України, екологічний податок визначається як обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів негативного впливу на довкілля [36].

Екологічний податок застосовується до видів діяльності, що супроводжуються:

- викидами забруднюючих хімічних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- скидами забруднюючих речовин у водні об'єкти;
- розміщенням відходів, які не підлягають подальшій утилізації або переробці.

Так, екологічний податок за викиди в атмосферне повітря вуглекислого

газу підлягає сплаті у разі перевищення обсягу таких викидів понад 500 т на рік. Водночас для інших хімічних речовин, що надходять в атмосферне повітря внаслідок виробничої діяльності підприємств, граничні обсяги викидів не встановлюються, а нарахування податку здійснюється виходячи з фактичних обсягів викидів кожної окремої сполуки [48]. Слід зазначити, що починаючи з 2022 року публічні екологічні реєстри перестали оприлюднюватися у форматі відкритих даних, у зв'язку з чим у таблиці 2.1 наведено класифікацію доходів бюджету від екологічного податку за 2021 рік. Аналіз структури цих надходжень свідчить про те, що найбільшу частку становив екологічний податок за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Класифікація доходів бюджету України від екологічного податку
за 2021 рік**

Вид доходу бюджету	Код доходної статті	Сума сплати, грн.
Екологічний податок за викиди в атмосферне повітря	19010100	2 072 791 950
Екологічний податок за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю	19011000	1 047 220 750
Надходження від розміщення відходів	19010300	1 129 485 970
Надходження від скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти	19010200	150 530 140
Екологічний податок за утворення та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів	19010200	150 530 140

Джерело: [46]

Основними платниками екологічного податку в Україні є великі підприємства енергетичного сектору, зокрема державне підприємство ДП «НАЕК «Енергоатом», а також підприємства корпорації ДТЕК, що здійснюють господарську діяльність у різних регіонах країни та формують значну частку надходжень екологічних податків до бюджету (табл. 2.2)..

Отже, екологічний податок виконує функцію економічного стимулу щодо збереження навколишнього природного середовища.

Таблиця 2.2

**Основні підприємства-платники екологічних податків
в Україні (дані 2021 року)**

Платник екологічних податків	Сума сплати за рік, грн.
ДП "НАЕК "ЕНЕРГОАТОМ"	1 037 006 260
АТ "ДТЕК ЗАХІДЕНЕРГО"	686 689 900
ТОВ "ДТЕК СХІДЕНЕРГО"	372 896 360
ПАТ "ЦЕНТРЕНЕРГО"	506 121 840
АТ "ДТЕК ДНІПРОЕНЕРГО"	393 511 400
ПАТ "АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ"	339 485 030
ПРАТ "ММК ІМ. ІЛІЧА"	236 697 590
ПРАТ "ПІВНІГЗК"	148 112 080
ПРАТ "ПОЛТАВСЬКИЙ ГЗК"	139 436 910
ПРАТ "ІНГЗК"	99 620 150

Джерело: [46]

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що формування механізму забезпечення «зеленої» економіки в Україні має комплексний і послідовний характер та здійснюється на основі взаємодії нормативно-правового, інституційно-функціонального й процедурного складників. Нормативно-правове регулювання визначає стратегічні орієнтири, принципи та інструменти екологізації економіки, а також закріплює повноваження органів державної влади, відповідальних за реалізацію екологічної та кліматичної політики. Інституційно-функціональна складова забезпечує практичну реалізацію визначених цілей через діяльність уповноважених органів та суб'єктів господарювання, тоді як процедурні механізми створюють умови для імплементації екологічних вимог у виробничі, інвестиційні та управлінські процеси. Узгоджене поєднання зазначених елементів формує цілісну систему забезпечення «зеленої» економіки, здатну сприяти збалансуванню економічного зростання, соціального розвитку та збереження довкілля. Водночас перехід до «зеленої» економіки в Україні залишається складним і багатогранним процесом, що потребує подальшого вдосконалення інструментів державної політики, посилення інституційної спроможності та активізації інноваційно-інвестиційних механізмів, які є необхідною умовою досягнення цілей сталого розвитку.

2.2 Аналіз екологічного та економічного становища України в контексті сталого розвитку

Військові дії в Україні спричинили суттєві втрати для довкілля та національної економіки, призвели до порушення функціонування промислового сектору й водночас сформували нові виклики для забезпечення сталого розвитку.

Збройна агресія росії проти України зумовила появу нових загроз екологічній безпеці, зокрема внаслідок мінування та забруднення природних ландшафтів і земель сільськогосподарського призначення. Значні площі територій зазнали негативного впливу внаслідок постійних обстрілів, пожеж, переміщення важкої військової техніки, мінування та зведення фортифікаційних споруд. Вибухи мін спричиняють накопичення у ґрунтах важких металів, таких як свинець, стронцій, титан, кадмій і нікель, що значно погіршує їхні якісні характеристики. У результаті такі ґрунти стають небезпечними для використання, а в окремих випадках — повністю непридатними для подальшого ведення сільськогосподарської діяльності.

Варто зазначити, що земельні ресурси України характеризуються високим рівнем господарського освоєння. Згідно з Концепцією Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 року № 70-р, загальна площа земельного фонду держави становить 60,4 млн га. Переважну частку цього фонду формують сільськогосподарські землі — близько 70 %, тоді як забудовані території займають орієнтовно 4 %. Сільськогосподарські угіддя мають найбільшу питому вагу, а середній рівень розорювання земель по країні сягає 54 %, у низці регіонів перевищуючи 70 % [42].

Найбільших втрат зазнали землі, що перебували під тимчасовою окупацією або розташовані в безпосередній близькості до зон активних бойових дій, а також території, пов'язані з акваторією територіального моря України. За

даними DeepStateMap, станом на 07 грудня 2025 року площа тимчасово окупованих територій становила 115,813 тис. км², тоді як звільнені території охоплювали 41,344 тис. км² [29].

Збройна агресія Російської Федерації також призвела до втрати Україною частини територіальних вод у Чорному морі та внутрішніх вод в акваторії Азовського моря. Це завдало суттєвого удару по національній економіці, оскільки було припинено діяльність морських портів Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ і Херсон, а також заблоковано роботу портової інфраструктури Миколаївської області [39]. У Миколаївській області з березня 2022 року морські торговельні порти Миколаїв, Ольвія та «Ніка-Терра» були вимушені припинити свою господарську діяльність. Водночас в Одеській області функціонування портової інфраструктури частково збереглося: роботу продовжили дунайські порти Рені, Ізмаїл і Усть-Дунайськ, а також порти Південний, Одеса та Чорноморськ, які традиційно відносять до групи портів Великої Одеси. За результатами 2024 року обсяг вантажообігу порту Південний досяг 35,55 млн тонн, що відображено на рис. 2.2.

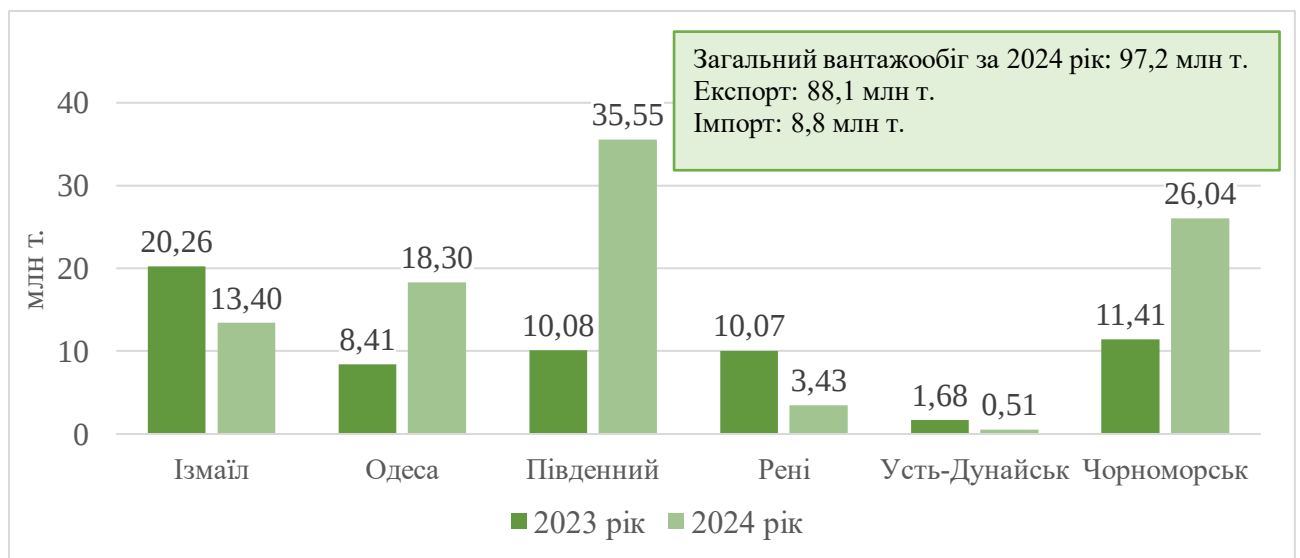

Рисунок 2.2 – Вантажообіг портів Великої Одеси та Дунайського регіону.
Джерело: [54].

До початку повномасштабного вторгнення Україна посідала провідні позиції на світовому аграрному ринку: її частка у глобальному експорті

становила понад 15 % кукурудзи, близько 10 % пшениці, 15–20 % ячменю та понад 50 % соняшникової олії. У 2021 році обсяг експорту сільськогосподарської продукції досяг 27,8 млрд дол. США, що забезпечувало понад 40 % загального експортного доходу країни, при цьому близько 90 % аграрної продукції транспортувалося саме через порти Чорного моря [69].

Оцінювання стану морського середовища України в межах виключної морської економічної зони здійснюється на регулярній, щорічній основі, зокрема й у 2025 році. Результати моніторингу засвідчили суттєве погіршення окремих показників, що значною мірою було зумовлено воєнними діями та руйнуванням греблі Каховської гідроелектростанції. Серед усіх наслідків збройної агресії російської федерації саме підриг Каховської ГЕС мав найбільш критичний вплив на північно-західну частину Чорного моря, зокрема спричинив істотне зниження солоності морських вод. Також спостерігались витіки нафтопродуктів з затонулих частин танкерів біля Керченської протоки. Водночас у районі Одеси було зафіксовано високий рівень забруднення морської води та біологічних об'єктів, зокрема риби, молюсків і дельфінів, що підтверджується результатами відповідних досліджень.

Воєнні дії на території України виступають вагомим джерелом викидів парникових газів, що посилюють процеси глобального потепління. Це зумовлено інтенсивним використанням військової техніки, яка споживає значні обсяги викопного палива, а також високою енергоємністю виробництва озброєння та військової інфраструктури.

Окрім цього, війна завдає істотної шкоди лісовим екосистемам, які виконують ключову функцію кліматичного регулювання. Наразі під реальною загрозою знищення перебувають мільйони гектарів територій природно-заповідного фонду, зокрема природних заповідників, національних парків і музейних об'єктів. Особливо значних руйнувань зазнала інженерна інфраструктура, деградація якої істотно ускладнює процеси відновлення навколишнього природного середовища та підвищує ризики виникнення масштабних екологічних катастроф. Окрему групу надзвичайно небезпечних

загроз формують вибухи боєприпасів, наслідком яких є утворення кислотних дощів на значній частині території країни, що, у свою чергу, зумовлює суттєве зростання рівня онкологічних захворювань серед населення [3].

Водночас у 2022–2024 роках унаслідок руйнування промислових об’єктів, тимчасової окупації окремих територій, припинення або скорочення виробничої діяльності підприємств спостерігається зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел порівняно з довоєнним періодом, що має ситуативний і вимушений характер та не може розглядатися як свідчення екологічного поліпшення (рис. 2.3).

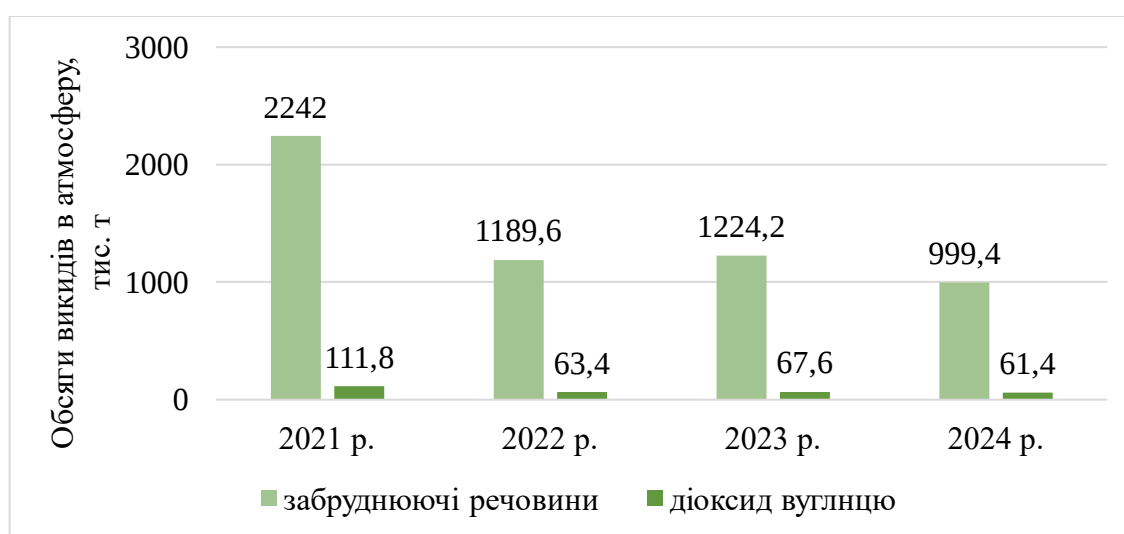

Рисунок 2.3 – Динаміка обсягів викидів від стаціонарних джерел забруднюючих речовин і діоксиду вуглецю в атмосферне повітря України
Джерело: [31]

Попри це, зафіксоване в умовах війни скорочення викидів діоксиду вуглецю та інших забруднюючих речовин унаслідок зниження промислової активності супроводжується виникненням надзвичайно значних обсягів токсичних викидів безпосередньо в районах бойових дій, точний облік яких є вкрай ускладненим.

За інформацією Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України станом на 13.08.2025, сума збитків, завданих атмосферному повітрю внаслідок воєнних дій, перевищила 946 млрд грн, при цьому домінуючу частку — близько 81 % — становили втрати від лісових пожеж, що оцінюються більш

ніж у 767 млрд грн [31]. У результаті згоряння лісових масивів в атмосферу потрапило понад 76 млн тонн забруднюючих речовин. Такі обсяги забруднення повітря істотно посилюють негативний кліматичний ефект, сприяючи подальшому підвищенню температури та зміщенню меж природно-кліматичних зон у напрямі з півдня на північ.

Збройна агресія також суттєво ускладнює реалізацію заходів з адаптації до зміни клімату як в Україні, так і на глобальному рівні. В умовах війни відбувається вимушений перерозподіл фінансових і людських ресурсів на користь оборонних потреб, що обмежує можливості інвестування у розвиток відновлюваної енергетики та охорону довкілля. Масові міграційні переміщення населення створюють додатковий тиск на природні ресурси регіонів і країн, які приймають біженців, що може призводити до зростання вирубки лісів і підвищення рівня забруднення навколишнього середовища.

Руйнування та втрата інфраструктурних об'єктів, що є базою для сталого розвитку, зокрема сонячних електростанцій, водоочисних споруд та інших екологічно орієнтованих систем, здатні суттєво загальмувати прогрес України у подоланні кліматичної кризи, фактично відкинувши країну на десятиліття назад у реалізації відповідних екологічних та кліматичних цілей.

2.3 Відновлювана енергетика як драйвер розвитку зеленої економіки в Україні

Відновлювані джерела енергії поступово перетворюються на важливий елемент сучасної енергетичної політики, спрямованої на зниження антропогенного навантаження на довкілля та забезпечення засад сталого розвитку. В Україні частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у 2023 році сягнула 9,5 %, що свідчить про позитивну динаміку порівняно з 2020 роком, коли цей показник становив 6,6 % (рис. 2.4).

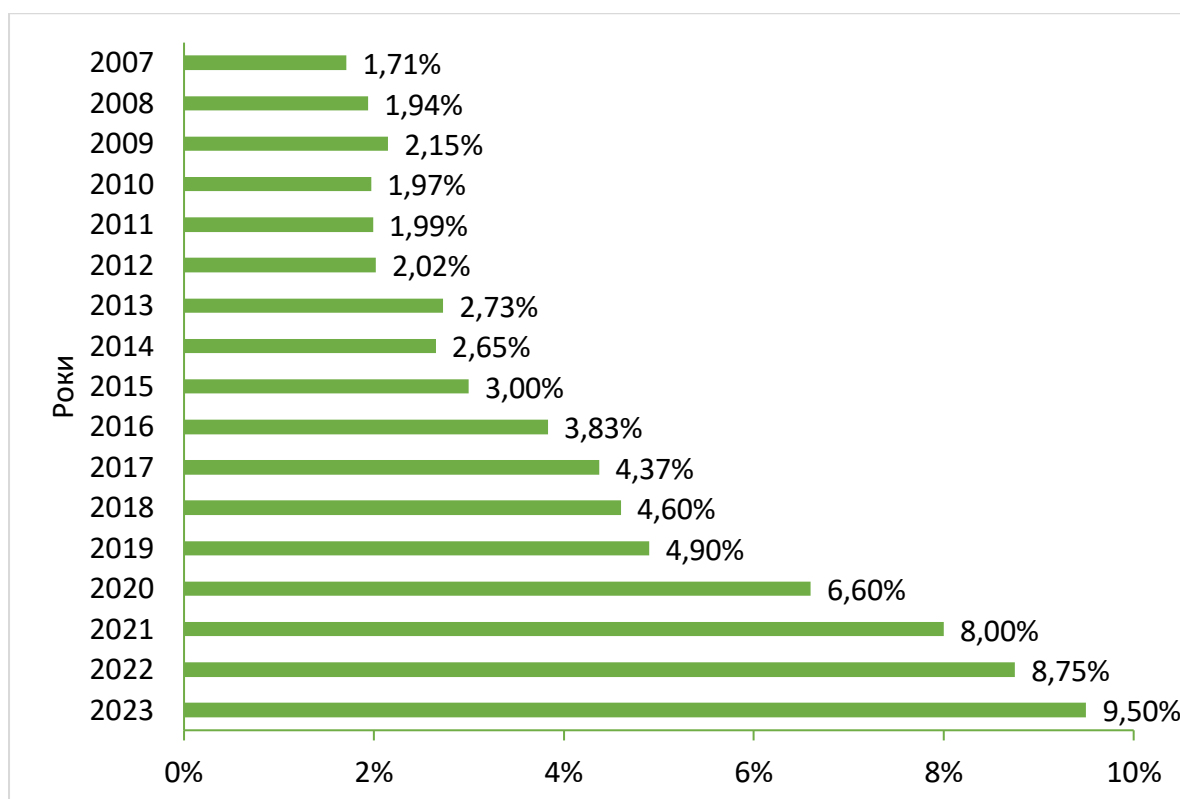

Рисунок 2.4 – Частка постачання енергії від відновлюваних джерел за період 2006-2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [45]

Така тенденція зумовлена насамперед нарощуванням обсягів виробництва електроенергії із сонячних та вітрових електростанцій, а також упровадженням механізму «зеленого» тарифу, який стимулював інвестиційну активність у секторі ВДЕ. Водночас Україна все ще суттєво поступається більшості європейських країн, для яких відновлювані джерела енергії вже стали базовою складовою національного енергетичного балансу.

Відповідно до положень Енергетичної стратегії України, до 2030 року частка відновлюваних джерел енергії в загальному енергетичному балансі країни має досягти щонайменше 25 %. Окрім цього, у довгостроковій перспективі до 2050 року Україна задекларувала стратегічну ціль досягнення кліматичної нейтральності. Важливим показником розвитку «зеленої» економіки та рівня впровадження сталих енергетичних практик виступає обсяг енергоспоживання, сформований за рахунок відновлюваних джерел енергії. Статистичні дані Державної служби статистики України за період до 2020 року засвідчують стале

зростання частки ВДЕ в енергетичному балансі держави, однак проведення подальшого аналізу після 2020 року суттєво ускладнене впливом воєнних дій (рис. 2.5).

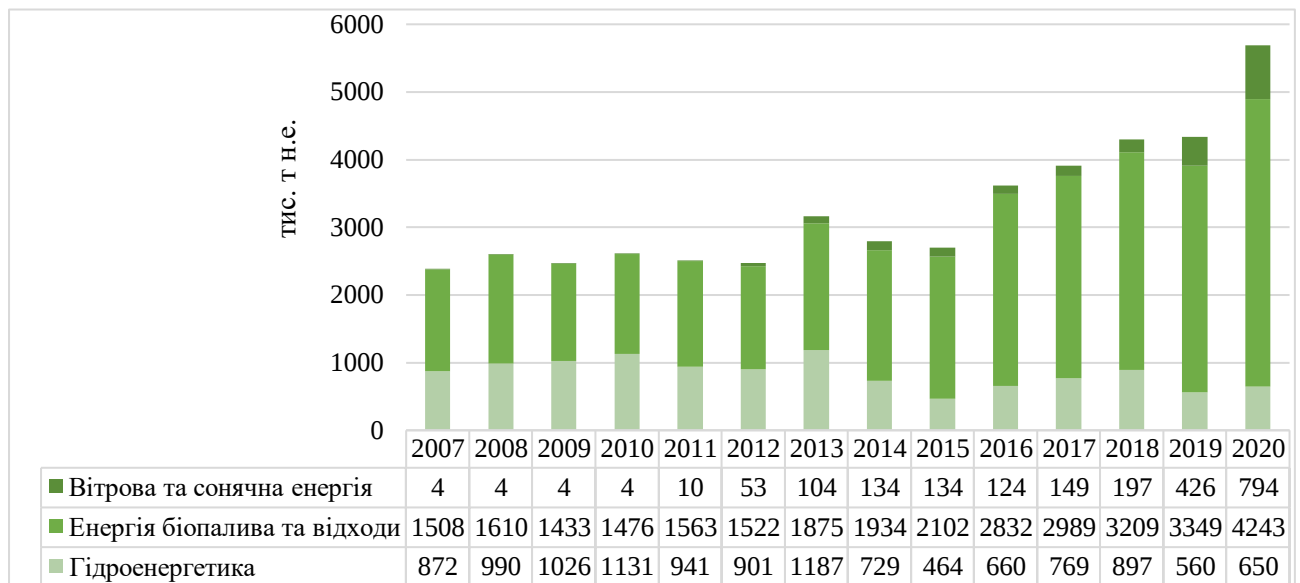

Рисунок 2.5 – Структура постачання енергії від відновлюваних джерел за період 2007-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними [18]

У 2007 році частка енергії з відновлюваних джерел у структурі загального енергетичного балансу України становила лише 1,7 %, тоді як у 2020 році цей показник зріс до 6,6 %, що свідчить про поступове посилення ролі ВДЕ в національній енергетиці. Визначальний внесок у таку позитивну динаміку забезпечила енергія з біопалива та відходів, частка якої зросла з 1,1 % у 2007 році до 4,9 % у 2020 році. Це вказує на активний розвиток біоенергетичного напрямку, який поступово формується як один із ключових елементів сталого енергетичного розвитку країни.

Паралельно відбувалося зростання вітрової та сонячної енергетики, частка яких у 2007 році була мінімальною, проте у 2020 році досягла 0,9 %. Така тенденція зумовлена насамперед активізацією інвестицій у сферу відновлюваної енергетики, розбудовою сучасної енергетичної інфраструктури та впровадженням державних програм стимулювання. Водночас гідроенергетика, яка традиційно відіграє важливу роль у структурі відновлюваних джерел енергії,

демонструє зниження обсягів виробництва, скоротившись з 0,87 млн т н.е. у 2007 році до 0,65 млн т н.е. у 2020 році.

За інформацією Міністерства енергетики України, упродовж 2022–2023 років в країні було введено в експлуатацію понад 660 МВт нових потужностей відновлюваних джерел енергії. Зокрема, у 2022 році обсяги введених потужностей становили близько 312 МВт, тоді як у 2023 році додатково було введено ще приблизно 350 МВт. Разом із тим повномасштабне вторгнення російської федерації спричинило значні втрати для сектору відновлюваної енергетики: було виведено з ладу близько 80 % вітрових та майже 20 % сонячних електростанцій. Незважаючи на зазначені виклики, розвиток альтернативної енергетики в Україні не припинився. Так, у 2023 році з урахуванням великих гідроелектростанцій частка виробництва «чистої» енергії досягла 20,3 %, що перевищило показники довоєнного періоду [55].

За інформацією НКРЕКП станом на 17.07.2025 в Україні обліковано 2427 виробників електричної енергії (рис. 2.6).

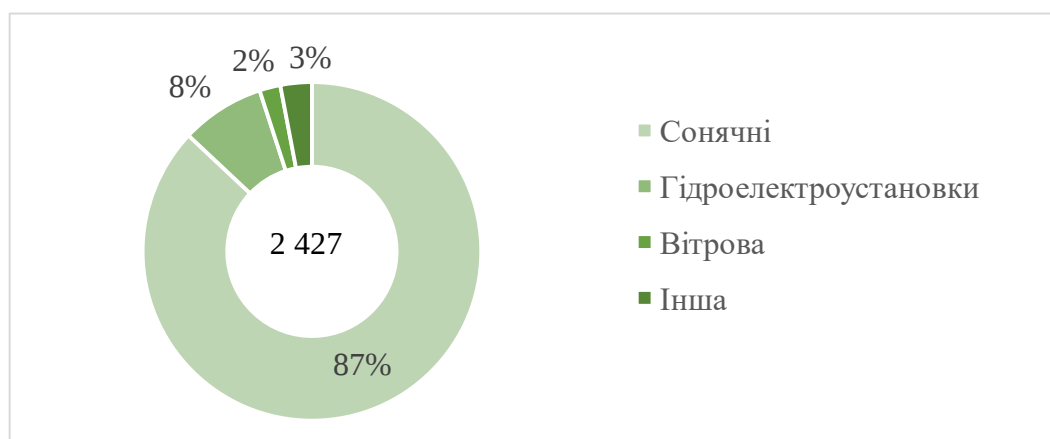

Рисунок 2.6 – Кількість виробників електроенергії з альтернативних джерел за видами генерації в 2025 році, %

Джерело: [1]

Домінуючу позицію у структурі генерації займають сонячні електростанції, кількість яких становить 2099 одиниць. Значно меншу частку формують гідроелектроустановки — 196 об'єктів, а також вітрові електростанції — 51 об'єкт. До категорії «інше» віднесено біогазові установки,

газоелектрогенераторні установки та комплекси з переробки біомаси, загальна кількість яких складає 81 станцію.

У 2025 році географічний розподіл виробників сонячної енергії в Україні характеризується зміщенням до більш безпечних регіонів західної та центральної України (Львівщина, Франківщина, Кіровоградщина) через війну, з акцентом на децентралізовану генерацію домогосподарств та бізнесу, хоча промислові СЕС зазнали спаду; найбільша кількість станцій концентрується в Дніпропетровській (312), Київській (268), Вінницькій (162), Івано-Франківській (153), Хмельницькій (122), Закарпатській (113) та Кіровоградській (103) областях [1].

«Зелений» тариф є економічним інструментом державної підтримки, який відіграв ключову роль у становленні та прискореному розвитку відновлюваної енергетики в Україні. Його запровадження у 2009 році передбачало встановлення підвищених фіксованих тарифів на електроенергію з відновлюваних джерел, що на той час належали до найвищих у Європі та забезпечували інвестиційну привабливість, насамперед для сонячної й вітрової енергетики. Механізм ґрунтувався на довгострокових, прив'язаних до євро тарифах із гарантією дії до 2030 року, що забезпечувало стабільність доходів виробників. Найбільш інтенсивне введення сонячних електростанцій відбулося у 2017–2019 роках, після чого для нових великих проєктів було запроваджено аукціонну модель підтримки, тоді як для приватних домогосподарств «зелений» тариф збережено. Станом на 2025 рік його ставка для приватних сонячних електростанцій становить 6,30 грн/кВт·год (без ПДВ) і діє до 31 січня 2029 року.

Попри поступове зниження рівня тарифу, державні гарантії його виплати сприяють подальшому розвитку відновлюваної енергетики навіть у складних умовах війни та сприяє енергетичній незалежності країни під час повномасштабного вторгнення.

Динаміка обсягів викупленої електроенергії за «зеленим» тарифом та структура обсягів викупленої електроенергії за «зеленим» тарифом за 6 міс. 2025 року наведено на рис. 2.7, 2.8.

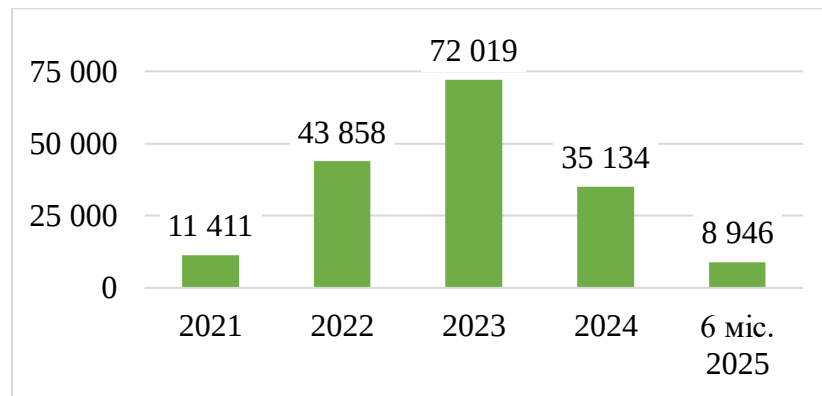

Рис 2.7 – Динаміка обсягів викупленої електроенергії за «зеленим» тарифом, тис. МВт

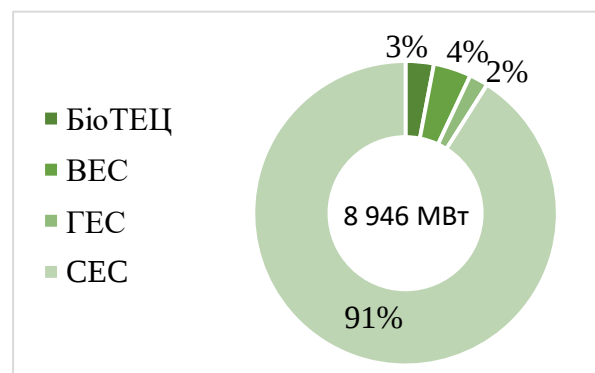

Рисунок 2.8 – Структура обсягів викупленої електроенергії за «зеленим» тарифом за 6 міс. 2025 року, тис. МВт

Джерело: [1]

У період з 1 червня 2024 року по 25 травня 2025 року банківська система України активізувала фінансування бізнес-проектів, орієнтованих на відновлення та розвиток енергетичної інфраструктури, що зумовлено потребою в децентралізації енергопостачання та підвищенні стійкості енергосистеми. За зазначений період від суб'єктів господарювання надійшло близько 4500 заявок на загальну суму 86,4 млрд грн. Водночас фактичний обсяг профінансованих проектів, включно з виданими кредитами та відкритими кредитними лімітами, становив 18,2 млрд грн, що вказує на суттєвий розрив між заявленим попитом і реальними можливостями фінансування. Станом на кінець травня 2025 року валовий кредитний портфель банків за енергетичними проектами юридичних осіб досяг 11,8 млрд грн, відображаючи кумулятивний рівень заборгованості з урахуванням погашень і характеризуючи поточну динаміку та стійкість

банківського фінансування в енергетичному секторі [1].

Сумарний обсяг генерувальних потужностей, профінансованих банківським сектором починаючи з червня 2024 року, перевищив 705 МВт.

Розподіл інвестицій за технологіями виглядає так (рис. 2.9):

- газопоршневі когенераційні установки: 262 мвт — найпопулярніший напрям, що підкреслює фокус на комбінованій генерації тепла та електроенергії;
- сонячні електростанції (сес): 249 мвт — значна частка, що свідчить про високий інтерес до відновлюваних джерел енергії;
- дизельні та бензинові генератори: 130 мвт — залишаються актуальними для забезпечення резервного живлення.

Рисунок 2.9 – Сегментація кредитування енергетичного сектора за видами генерації з червня 2024 – до травня 2025 року, %

Джерело: [1]

Проекти фінансуються у 21 області України, що підтверджує їхню важливість для децентралізації енергосистеми на національному рівні.

Банківські установи також суттєво активізували кредитування фізичних осіб для задоволення енергетичних потреб. Починаючи з червня 2024 року, населенню було надано 7 980 кредитів загальним обсягом 1,2 млрд грн. Лише у травні 2025 року видано 616 кредитів на суму 110 млн грн. Сукупний валовий кредитний портфель за цим напрямом досяг 962 млн грн, що свідчить про стале зростання попиту з боку домогосподарств на індивідуальні рішення у сфері забезпечення енергетичної автономії та підвищення енергетичної безпеки.

Узагальнюючи результати аналізу, можна дійти висновку, що активізація

розвитку інфраструктури відновлюваної енергетики, попри складні соціально-економічні та безпекові умови, свідчить про поступовий прогрес у формуванні «зеленої» економіки в Україні, що проявляється у зростанні частки відновлюваних джерел енергії в структурі національного енергетичного балансу. Водночас для досягнення стратегічних орієнтирів, визначених Енергетичною стратегією України, необхідним є подальше нарощування інвестицій у сектор ВДЕ та формування стабільного і прогнозованого інституційного середовища, сприятливого для залучення приватного й міжнародного капіталу.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено комплексну оцінку сучасного стану розвитку «зеленої економіки» в Україні з урахуванням екологічних, економічних та інституційних чинників, а також впливу воєнних дій на можливості реалізації принципів сталого розвитку

Проведений аналіз показав, що Україна володіє значним природно-ресурсним та виробничим потенціалом для формування «зеленої» моделі економічного розвитку. Наявність родючих земель, сприятливих кліматичних умов, істотного потенціалу відновлюваної енергетики, зокрема вітрової та сонячної, а також можливостей розвитку органічного сільського господарства створюють об'єктивні передумови для екологізації національної економіки. Водночас високий рівень розораності земель, нераціональне використання природних ресурсів і тривала орієнтація на ресурсомістку модель господарювання свідчать про структурні дисбаланси, які стримують перехід до «зеленої економіки».

Встановлено, що повномасштабна збройна агресія Російської Федерації суттєво погіршила екологічний та економічний стан України. Руйнування промислової й транспортної інфраструктури, забруднення ґрунтів і водних

ресурсів, мінування сільськогосподарських угідь, втрата частини територіальних вод та блокування морських портів призвели до значних втрат економічного потенціалу й посилили екологічні ризики. Воєнні дії не лише ускладнили реалізацію «зелених» ініціатив у короткостроковій перспективі, а й актуалізували необхідність екологічно орієнтованого відновлення економіки в післявоєнний період.

Аналіз ключових показників розвитку окремих «зелених» секторів засвідчив наявність позитивних, проте фрагментарних тенденцій. Розвиток відновлюваної енергетики, екологічного агровиробництва та підвищення рівня екологічної свідомості населення відбувається нерівномірно й значною мірою залежить від зовнішньої фінансової підтримки та інституційної спроможності держави. При цьому відсутність стабільних інвестиційних механізмів, обмежений доступ до фінансування та високі ризики для бізнесу знижують темпи розширення «зелених» секторів економіки.

У межах розділу також ідентифіковано ключові проблеми та бар'єри розвитку «зеленої економіки» в Україні. До них належать наслідки воєнного стану, дефіцит фінансових ресурсів, недосконалість нормативно-правового забезпечення, слабка міжвідомча координація, недостатній рівень інституційної спроможності органів державної влади, а також низький рівень впровадження екологічних стандартів у діяльність підприємств. Сукупність зазначених чинників зумовлює інерційний характер трансформаційних процесів і гальмує системний перехід до «зеленої» моделі розвитку.

Загалом результати аналізу свідчать, що сучасний стан «зеленої економіки» в Україні характеризується поєднанням значного потенціалу та глибоких структурних і безпекових обмежень. Подальший розвиток у цьому напрямі потребує комплексної державної політики, орієнтованої на післявоєнне відновлення на засадах сталого розвитку, посилення інституційної спроможності, активізацію «зеленого» інвестування та інтеграцію екологічних пріоритетів у всі сфери соціально-економічного розвитку країни.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1 Механізми та інструменти реалізації «зеленої» моделі розвитку

Методологія дослідження «зеленої економіки» має враховувати її специфіку та базуватися на використанні широкого спектру аналітичних методів (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Формування методологічних засад дослідження розвитку «зеленої економіки»

Джерело: [23]

Кожен із цих методів має власну доцільність і ефективність застосування. Зокрема, SWOT-аналіз (табл. 3.1) дозволяє визначити сильні та слабкі сторони «зеленої економіки», а також оцінити можливості та загрози, які слід враховувати при розробці і реалізації стратегії «зеленої економіки» як на глобальному, так і на національному рівнях.

Таблиця 3.1

**Матриця SWOT-аналізу концепції «зеленої економіки» в умовах
глобалізації**

Сильні сторони / Strengths	Слабкі сторони / Weakness
Переваги розвитку «зеленої економіки» включають популяризацію її концепції на глобальному рівні, підвищення ефективності економічних, соціальних та екологічних трансформацій, а також впровадження системного підходу, що забезпечує інтеграційні процеси. Важливим є використання світового досвіду, передових практик та інновацій, розширення можливостей діяльності на міжнародній арені, формування позитивного міжнародного іміджу країни та підвищення її інвестиційної привабливості для світової бізнес-спільноти.	Серед основних проблем розвитку «зеленої економіки» можна виділити відсутність єдиного міжнародного визначення цього поняття та невизначеність системи оцінки обсягів «зеленої» економіки. Ефективність її впровадження на глобальному рівні значною мірою залежить від потенціалу конкретної країни, регіону або території. Додатково існують труднощі, пов'язані з недостатнім усвідомленням можливостей і фінансових вигод від переходу на «зелену» економіку, а також браком чіткого розуміння збитків, що виникають у результаті діяльності суб'єктів, які працюють у традиційній «коричневій» моделі економіки.
Можливості / Opportunities	Загрози / Threats
Основні перспективи розвитку «зеленої економіки» включають активізацію «зеленого інвестування», забезпечення енергетичної незалежності та сприяння продовольчій безпеці й стабільності водопостачання. Водночас передбачається зниження рівня бідності, підтримка соціальної справедливості та підвищення добробуту населення. Розширюються можливості для ведення бізнесу, створюються нові робочі місця та покращуються умови працевлаштування. Крім того, зелена економіка сприяє зміцненню здатності суспільства протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам та реагувати на соціально-економічні потрясіння.	Серед основних загроз розвитку «зеленої економіки» виділяють недостатність або відсутність державних і приватних джерел фінансування відповідних напрямів. До ризиків належать також зміни у виробничих процесах, споживчих перевагах і способі життя, що можуть спричиняти соціальні та економічні виклики. Крім того, виникають конфлікти інтересів із представниками компаній, які працюють у «коричневих» секторах економіки, а в перехідний період можливі втрати робочих місць та доходів для працівників цих галузей.

Джерело: складено автором за [22]

Реалізація концепції зеленої економіки передбачає використання комплексної системи інструментів та механізмів, що охоплюють економічні, правові, інституційні та інформаційні заходи. До ключових з них належать економічні механізми, такі як податкові пільги для екологічно орієнтованих підприємств, екологічне оподаткування, субсидії на відновлювану енергетику та випуск зелених облігацій. Ринкові інструменти включають торгівлю викидами парникових газів, зелений банкінг і екологічне страхування, тоді як регуляторні механізми передбачають встановлення стандартів, ліцензування діяльності та екологічну сертифікацію.

До інституційних важелів належить створення спеціалізованих міністерств, агенцій та координаційних органів зі сталого розвитку. Інформаційні інструменти охоплюють просвітницькі кампанії, екологічну освіту, підтримку наукових досліджень і розвиток систем екологічної звітності.

Методологія та вибір методичного інструментарію для моніторингу й оцінки ефективності реалізації концепції вітчизняної «зеленої економіки» повинні ґрунтуватися на чіткому взаємозв'язку між процесами дослідження розвитку «зеленої економіки» та відповідними економічними розрахунками.

Відповідно до методології Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), оцінка та моніторинг «зеленого зростання» рекомендується проводити за групами індикаторів. Перша група включає показники моніторингу екологічної та ресурсної продуктивності, зокрема продуктивність використання вуглецю та енергії, а також продуктивність ресурсів, таких як матеріали, поживні речовини та вода. Друга група охоплює показники, що характеризують стан природних активів, включно з відновлюваними запасами (водні, лісові, рибні ресурси), невідновлюваними запасами (мінеральні ресурси), а також стан біорізноманіття та екосистем.

Третя група індикаторів охоплює показники моніторингу екологічного виміру якості життя, зокрема гігієну навколишнього середовища, рівень екологічних ризиків, доступ до екологічних послуг та комфортність умов проживання.

Четверта група включає показники, що описують економічні можливості та політичні заходи реагування, зокрема розвиток технологій та інновацій, виробництво екологічних товарів і послуг, міжнародні фінансові потоки, цінові механізми та трансфери, рівень навичок і навчання, а також регулювання й підходи до управління [74]. До цих груп індикаторів додаються показники, що відображають соціально-економічний стан та рівень економічного зростання.

До інших систем оцінки слід віднести Систему еколого-економічного обліку ООН (SEEA), яка передбачає впровадження стандартів бухгалтерського обліку з урахуванням охорони природного середовища [70]. Ця система була прийнята Статистичною комісією ООН у 2012 р. як міжнародний стандарт і відображає принципи взаємодії економіки та довкілля. Крім того, до таких систем належить діяльність Глобального партнерства з обліку багатства та оцінки екосистемних послуг (WAVES), що спрямована на розробку міжнародних методів обліку природного капіталу та екосистемних послуг, а також надання підтримки країнам у включенні цих даних у фінансову звітність та політичне планування [75].

Оцінка розвитку «зеленої економіки» також здійснюється за допомогою міжнародних рейтингів, що демонструють рівень конкурентоспроможності країни. Зокрема, Глобальний індекс «зеленої» економіки (The Global Green Economy Index, GGEI), розроблений рейтинговим агентством Dual Citizen, використовується у міжнародній практиці для оцінки ефективності та розвитку «зеленої економіки» у 160 країнах світу на основі експертного опитування та 18 індикаторів [63]. Індекс GGEI враховує такі ключові аспекти, як боротьба зі зміною клімату, соціальна справедливість, декарбонізація секторів, розвиток ESG-ринків та інвестицій, а також стан довкілля.

Іншим важливим показником є Індекс низьковуглецевої економіки (The Low Carbon Economy Index), розроблений консалтинговою компанією PricewaterhouseCoopers, який дозволяє оцінити інтенсивність викидів вуглецю шляхом співвідношення обсягів викидів у країні за відповідний рік до величини її ВВП [68]. На зміну цього показника впливають такі фактори, як

енергоефективність, витрати пального, щільність населення, структура економіки та стан кліматичної системи.

Глобальний індекс екологічно чистих інновацій (Global Cleantech Innovation Index) оцінює розвиток у 40 країнах світу та визначається як зважена сума показників двох груп. Перша група охоплює наявні ресурси та умови, необхідні для реалізації інновацій (Inputs to Innovation), тоді як друга відображає практичні результати впровадження цих інновацій (Outputs of Innovation) [62].

Отже, «зелена економіка» передбачає усвідомлену зміну суспільних пріоритетів з метою пошуку інноваційних шляхів екологічно орієнтованого економічного розвитку. Вона враховує подальший розвиток науки, її фундаментальні, методологічні та прикладні дослідження, а також передбачає впровадження комплексу реформ і трансформацію еколого-економічних відносин для реалізації стратегічних напрямів розвитку «зеленої економіки» як на глобальному рівні, так і в межах національної економіки.

3.2 Стратегічні пріоритети та перспективи розвитку «зеленої економіки» України

Концепція зеленої економіки передбачає не лише екологічну модернізацію господарської діяльності, а й переорієнтацію розвитку з короткострокових економічних вигод на забезпечення довгострокової екологічної та соціальної стабільності. Такий підхід, у свою чергу, зумовлює необхідність посилення відповідальності з боку державних інституцій, бізнес-структур і громадянського суспільства [12]. Сталий розвиток безпосередньо пов'язаний із зростанням відповідальності органів влади, приватного сектору та суспільства загалом за досягнення балансу між поточними потребами людства та можливостями майбутніх поколінь. Він охоплює широкий спектр напрямів, зокрема раціональне використання природних ресурсів, розвиток енергетичного сектору,

впровадження екологічно безпечних матеріалів, модернізацію транспортної інфраструктури та інші ключові сфери соціально-економічного розвитку [76].

В умовах післявоєнного відновлення України концепція зеленої економіки набуває особливої актуальності, оскільки процес відбудови не може обмежуватися лише відновленням зруйнованої інфраструктури, промислового потенціалу та житлового фонду. Йдеться про формування нової моделі економічного розвитку, яка має не лише забезпечувати економічне зростання, а й гарантувати екологічну безпеку, підвищення енергетичної ефективності та досягнення соціальної справедливості.

Економіка майбутнього має розвиватися не шляхом виснаження природних ресурсів, а через їх збереження та органічну інтеграцію в економічні процеси. Така модель передбачає стимулювання економічного зростання без збільшення обсягів викидів парникових газів, упровадження екологічних стандартів, орієнтованих на підвищення якості життя населення та захист довкілля, а також формування сприятливого інституційного середовища для залучення «зелених» інвестицій і підтримки інноваційного підприємництва. У цьому контексті особливої ваги набуває показник, що відображає рівень екологічної сталості країни, — Індекс зеленого майбутнього. Він є комплексним аналітичним інструментом, який використовується для оцінювання ступеня реалізації принципів сталого розвитку, рівня екологічної відповідальності та ефективності державної екологічної політики. Аналіз значень цього індексу дає змогу здійснювати порівняльну оцінку національних стратегій у сферах скорочення вуглецевих викидів, розвитку відновлюваної енергетики, впровадження екологічних інновацій і формування кліматичної політики.

Відповідно до результатів рейтингу «Індексу зеленого майбутнього», оприлюдненого Массачусетським технологічним інститутом, Україна посіла 63-тє місце серед 76 країн світу у 2021 році [71]. Відповідно до оновленого звіту за 2023 рік, Україна піднялась на 47 місце. Ісландія, Фінляндія та Норвегія визначені як країни, що мають найвищий рівень готовності до переходу на низьковуглецеву модель розвитку (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Топ-10 країн за Індексом зеленого майбутнього

Індекс зеленого майбутнього 2023	Викиди вуглекислого газу	Перехід до чистої енергії	Зелене суспільство	Чисті інновації у зелених секторах економіки	Кліматична політика
Ісландія	Ісландія	Ісландія	Ірландія	Фінляндія	Данія
Фінляндія	Ангола	ОАЕ	Південна Корея	Ісландія	Велика Британія
Норвегія	Фінляндія	Норвегія	Німеччина	Нідерланди	Фінляндія
Данія	Гонконг	Швеція	Сінгапур	Сінгапур	Іспанія
Швеція	Греція	Кувейт	Данія	Швеція	Нідерланди
Нідерланди	Аргентина	Фінляндія	США	Норвегія	Канада
Велика Британія	Люксембург	Уругвай	Тайвань	Південна Корея	Норвегія
Південна Корея	Швеція	Саудівська Аравія	Чехія	Франція	Франція
Франція	Бельгія	Бразилія	Швеція	Бельгія	Італія
Іспанія	Камерун	Південна Корея	Ісландія	Китай	Німеччина

Джерело: сформовано на основі [71]

Лідером рейтингу є Ісландія, яка належить до небагатьох європейських країн, де обсяги виробництва електроенергії з відновлюваних джерел перевищують рівень її споживання. При цьому близько 80 % такої енергії використовується для потреб опалення та охолодження, що майже втричі перевищує середній показник по Європейському Союзу (23 %). З метою подальшого розвитку відновлюваної енергетики урядом Ісландії створено спеціальну робочу групу для формування стратегії розширення вітрової генерації, а також підготовлено нове законодавство, спрямоване на спрощення процедур будівництва вітрових електростанцій.

Уряд України представив комплексні та орієнтовані на довгострокову перспективу плани післявоєнної реконструкції держави. Важливим кроком у цьому напрямі стало підвищення цільового показника частки відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі до 45 % до 2032 року порівняно з близько 10 % у попередні роки.

Узагальнений аналіз екологічних показників України за 2021–2023 роки засвідчує наявність певних позитивних зрушень у сфері сталого розвитку (рис.

3.2). Зокрема, зростання значення Індексу зеленого майбутнього у 2023 році свідчить про посилення уваги держави до формування та реалізації сталої екологічної політики, що потенційно може стати чинником економічного зростання у середньо- та довгостроковій перспективі. Скорочення викидів вуглекислого газу підтверджує результативність заходів, що впроваджуються урядом з метою зменшення впливу на кліматичні зміни, та вказує на можливість досягнення відчутних позитивних ефектів у цій сфері.

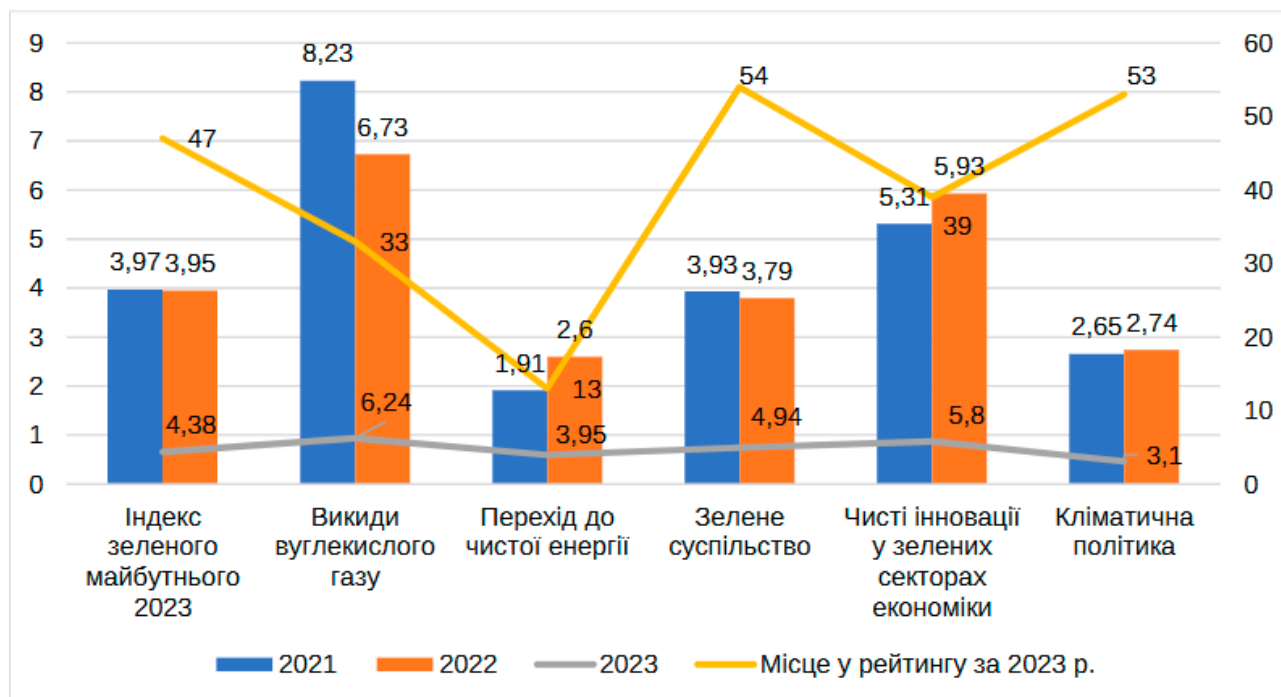

Рисунок 3.2 – Україна в рейтингу за Індекс зеленого майбутнього 2023 р.

Джерело: сформовано на основі [71]

Загалом Україна демонструє поступовий прогрес у впровадженні «зелених» і сталих рішень, однак низькі позиції свідчать про наявність глибоких системних проблем, серед яких ключовими є недосконалість нормативно-правового регулювання, фрагментарний характер екологічної політики, недостатній рівень державної підтримки «зелених» ініціатив, а також брак цілісного стратегічного бачення у сфері кліматичної політики. Сукупність зазначених чинників стримує екологічну трансформацію національної економіки. Водночас така ситуація формує значний потенціал для цілеспрямованих структурних реформ, орієнтованих на підвищення позицій України у «зелених» рейтингах, особливо в контексті реалізації

євроінтеграційного курсу та післявоєнного відновлення.

Для досягнення прогресу у розвитку «зеленого» виробництва та «зеленої» економіки, а також ефективного розв’язання спільних екологічних проблем і досягнення цілей сталого розвитку, Україні доцільно активізувати міжнародну співпрацю, обмін досвідом і розроблення перспективних стратегій розвитку. Перехід до «зеленої» економіки потребує врахування національних особливостей, рівня соціально-економічного розвитку, політичних умов та суспільних пріоритетів кожної країни.

Формування «зеленої» економіки має ґрунтуватися на комплексі узгоджених дій, схематично представлених на рис. 3.3.

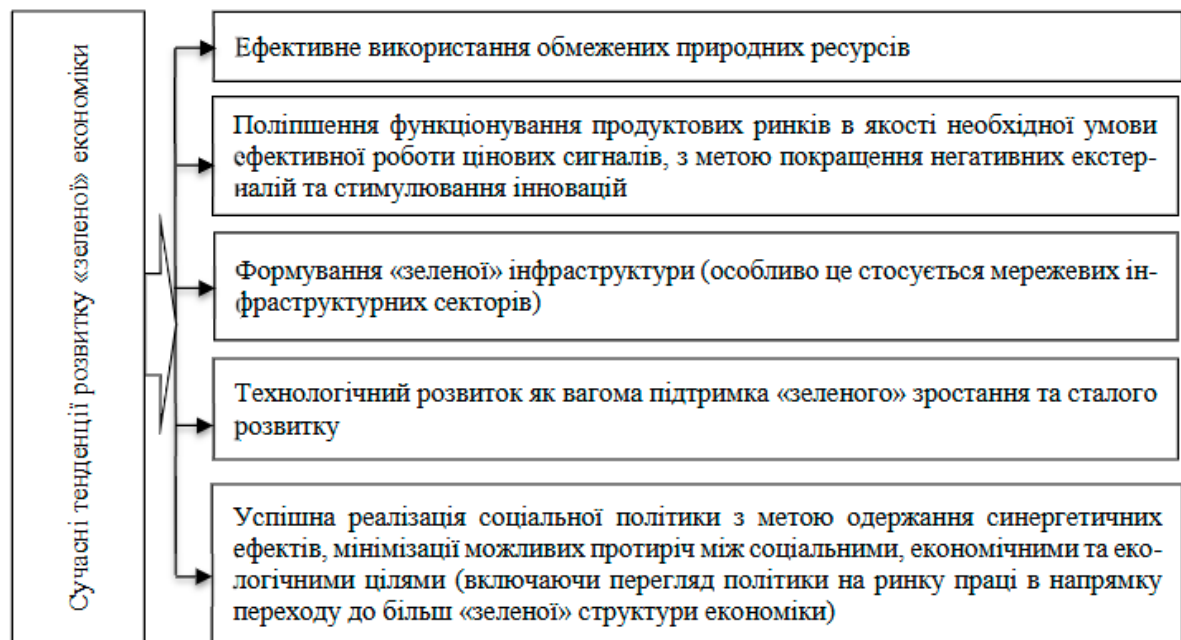

Рисунок 3.3 – Сучасні тенденції розвитку «зеленої» економіки

Джерело: сформовано на основі [71]

В умовах повномасштабної війни Україна стикається не лише з викликами фізичного виживання, а й з потребою стратегічного переосмислення майбутньої моделі економічного розвитку. Світова практика переконливо свідчить, що післякризові періоди можуть перетворюватися на реальне «вікно можливостей» для переходу до більш сталих та екологічно орієнтованих економічних систем. У цьому контексті «зелена» економіка постає одним із ключових напрямів трансформації, здатним поєднати процеси післявоєнної відбудови

інфраструктури, зміцнення енергетичної безпеки, забезпечення зайнятості населення та збереження навколишнього природного середовища.

Розвиток «зеленої» економіки в Україні вже на сучасному етапі виходить за межі суто екологічної проблематики та набуває значення геополітичного й соціально-економічного пріоритету. Узагальнені на рис. 3.4 перспективи відображають основні напрями формування «зеленої» економіки України в умовах війни з урахуванням міжнародних підходів і актуальних глобальних викликів.

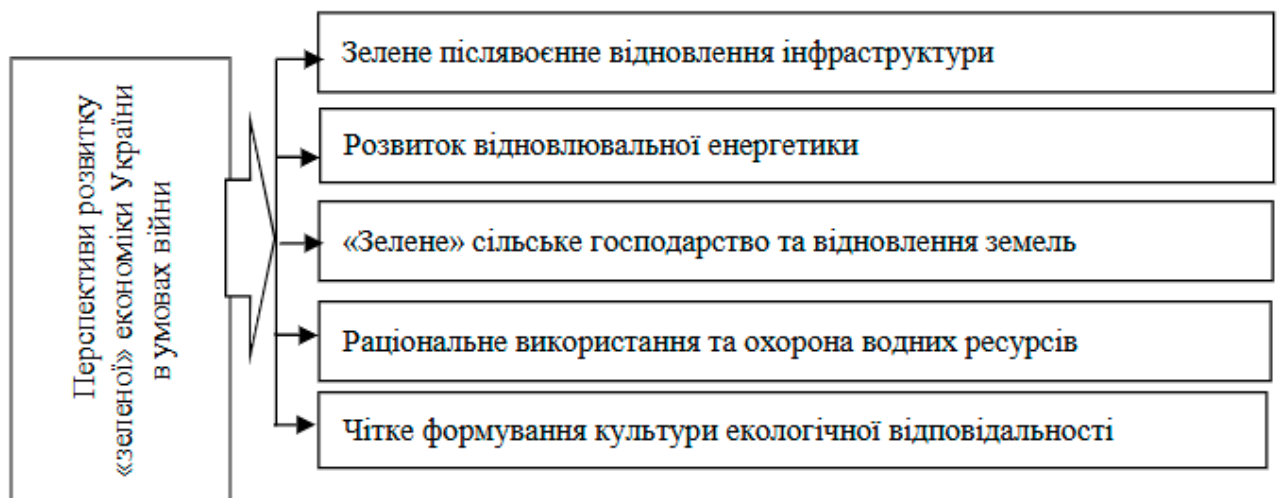

Рисунок 3.4 – Перспективи розвитку «зеленої» економіки України в післявоєнного відновлення

Джерело: сформовано на основі [12]

Аналіз перспектив, представлених на рис. 3.3, засвідчує наявність значного потенціалу для екологічно орієнтованого відновлення України. Водночас його повноцінна реалізація потребує послідовної та цілеспрямованої державної політики, ефективної міжвідомчої координації, а також належного рівня інституційної спроможності. Найбільші можливості для досягнення проривних результатів зосереджені у тих напрямках, де поєднуються інтереси національної безпеки, економічної доцільності та міжнародної підтримки, зокрема у сфері відновлюваної енергетики, розвитку «зеленої» інфраструктури та сільського господарства. Разом із тим спільними обмежувальними чинниками для всіх зазначених напрямів залишаються дефіцит фінансових ресурсів, ризики,

пов'язані з воєнними діями, недостатній рівень екологічної свідомості та нестабільність нормативно-правового середовища. За таких умов особливої ваги набуває застосування гнучкого підходу до планування реформ, концентрація зусиль на реалізації пілотних проєктів і активне залучення міжнародних партнерів.

3.3 «Зелені» робочі місця як чинник сталого розвитку та економічної трансформації

В умовах України, де значна частина підприємств і досі використовує застарілі технології, що негативно впливають на стан довкілля та здоров'я населення, розвиток «зелених» робочих місць набуває особливої актуальності та має значний потенціал. Це створює нові можливості для зайнятості у таких секторах, як відновлювана енергетика, екологічне будівництво, переробка відходів і екологічно орієнтоване сільське господарство. Водночас «зелене» робоче місце не зводиться лише до праці, пов'язаної з природним середовищем, а передбачає зайнятість, яка сприяє збереженню довкілля та забезпечує безпечні й гідні умови праці. До цієї категорії належать різноманітні професії — від інженерів і науковців, залучених до розроблення екологічних технологій, до фермерів, які спеціалізуються на виробництві органічної продукції.

Формування «зелених» робочих місць є не лише відповіддю на екологічні виклики, а й важливим чинником економічного зростання та підвищення якості життя населення. Інвестування у розвиток зеленої економіки створює передумови для зростання конкурентоспроможності України на світовому ринку та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в довгостроковій перспективі [13].

Визначальною ознакою «зелених» робочих місць, що відрізняє їх від інших підходів до трактування цього поняття, є обов'язкове поєднання екологічної

спрямованості з критеріями гідної праці для жінок і чоловіків, яка здійснюється в умовах свободи, рівності, безпеки та поваги до людської гідності. Праця вважається гідною за умови забезпечення справедливого рівня доходу, стабільної зайнятості та належних і безпечних умов праці. Відтак робочі місця не можуть бути віднесені до категорії «зелених», якщо вони не відповідають базовим стандартам гідної праці [2].

Станом на 2021 рік у секторі відновлюваної енергетики України було зайнято близько 39,8 тис. осіб. Найбільша кількість робочих місць припадала на сонячну енергетику — 17,77 тис., тоді як у гідроенергетиці було зайнято 8,22 тис. працівників, у вітроенергетиці — 7,36 тис., а в біоенергетичному секторі, зокрема у виробництві енергії з твердої біомаси, — близько 6,5 тис. осіб (рис. 3.5) [2].

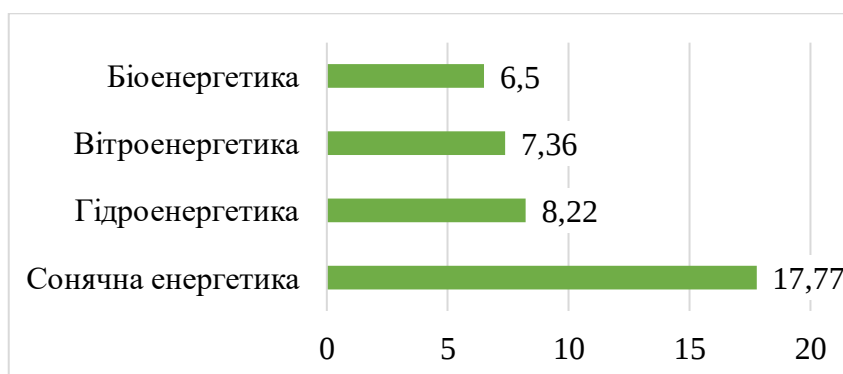

Рисунок 3.5 – Структурний розподіл «зелених» робочих місць у відновлювальній енергетиці в Україні, тис. осіб станом на 2021 рік

Джерело: побудовано на основі [2]

Разом із тим унаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації економіка України зазнала істотних втрат: загальна кількість робочих місць скоротилася на 3,5–4,8 млн, а понад 4,5 млн громадян були змушені залишити країну. У пошуках безпечніших умов життя та стабільнішої й гідної оплати праці значна частина населення вимушено мігрує за кордон, насамперед до Польщі, що пояснюється її територіальною близькістю та відносно високим індексом якості життя [35].

У зв'язку з цим відновлення національної економіки та стимулювання повернення громадян до країни набувають статусу ключових пріоритетів

державної політики. Результати дослідження свідчать про значний потенціал «зеленої» економіки: створення до 4,8 млн нових «зелених» робочих місць може стати дієвим інструментом подолання наслідків втрати зайнятості та трудової міграції. Найбільші можливості для формування додаткових робочих місць зосереджені у таких секторах, як енергетика, транспорт і водопостачання, сукупний потенціал яких оцінюється на рівні до 1,2 млн нових робочих місць (рис. 3.6).

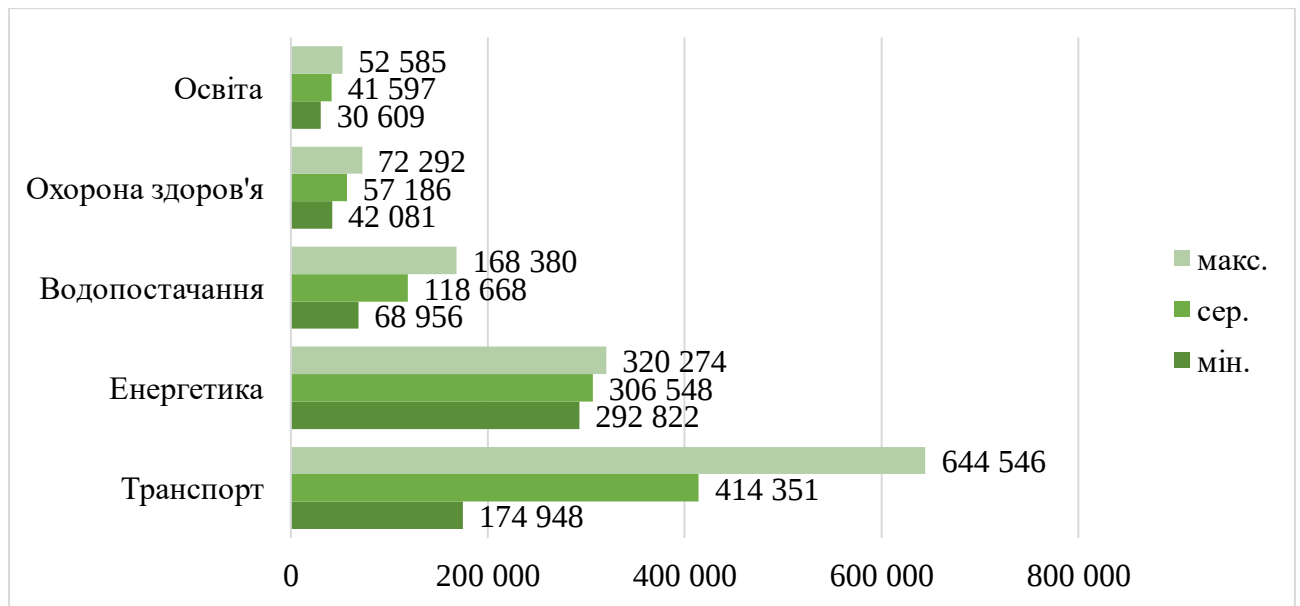

Рисунок 3.6 – Потенційна кількість додаткових «зелених» робочих місць, які можуть бути створені в процесі зеленого післявоєнного відновлення України, за секторами економіки, од.

Джерело: побудовано за даними [2].

Так, у сфері енергетики, передусім у розвитку відновлюваних джерел енергії, необхідні значні інвестиції, здатні забезпечити створення робочих місць не лише на етапах будівництва та монтажу об'єктів, а й у сферах наукових досліджень, виробництва обладнання та його подальшого технічного обслуговування. Не менш важливу роль у формуванні зайнятості відіграє транспортна галузь, оскільки реалізація масштабних інфраструктурних проєктів, зокрема будівництво й модернізація автомобільних доріг, мостів і залізничної мережі, потребує залучення значних трудових ресурсів. Водночас логістика виступає ключовим напрямом упровадження «зелених» ініціатив, адже охоплює

модернізацію транспортних засобів, систем зберігання та упаковки, а також управління потоками і запасами, що мають істотний вплив на стан довкілля. Активний розвиток електромобільності, у свою чергу, створює передумови для формування більш автоматизованих та екологічно орієнтованих логістичних систем [33, 34].

Сфера водопостачання та водовідведення є критично важливою складовою інфраструктури, яка потребує постійного технічного супроводу та модернізації. Інвестування в оновлення цих систем здатне не лише стимулювати створення нових робочих місць, а й забезпечити підвищення ефективності та сталості використання водних ресурсів. Загалом «зелена» післявоєнна відбудова України виступає ключовим чинником забезпечення сталого розвитку держави та зростання рівня зайнятості населення. При цьому провідна роль у цьому процесі належить бізнесу, який здатен сприяти не лише економічному відновленню країни, а й посиленню соціальної стабільності та інклюзивності розвитку територій. Інвестуючи у «зелені» технології, екологічно чисте виробництво та сталі бізнес-моделі, підприємницький сектор формує передумови для довгострокового розвитку України та підвищення якості життя населення [32].

З метою зниження негативного впливу на навколишнє природне середовище українські підприємства дедалі активніше орієнтуються на «зелений» вектор розвитку. Такий підхід передбачає скорочення споживання водних, енергетичних і сировинних ресурсів, зменшення обсягів шкідливих викидів, а також поступовий перехід до використання відновлюваних джерел енергії. Водночас специфіка процесів «озеленення» бізнесу відрізняється залежно від галузевої належності підприємств.

Зокрема, промислові компанії зосереджують зусилля на зниженні вуглецевого сліду та мінімізації шкідливих викидів, підприємства споживчого сектору орієнтуються на впровадження практик відповідального виробництва й утилізації відходів, тоді як будівельна галузь акцентує увагу на розвитку енергоефективного будівництва та використанні екологічно безпечних матеріалів. Незважаючи на різноманітність підходів, для всіх секторів економіки

спільними мають бути базові компоненти «зеленої» концепції, інтегровані у стратегію діяльності бізнесу, що узагальнено на рис. 3.7.

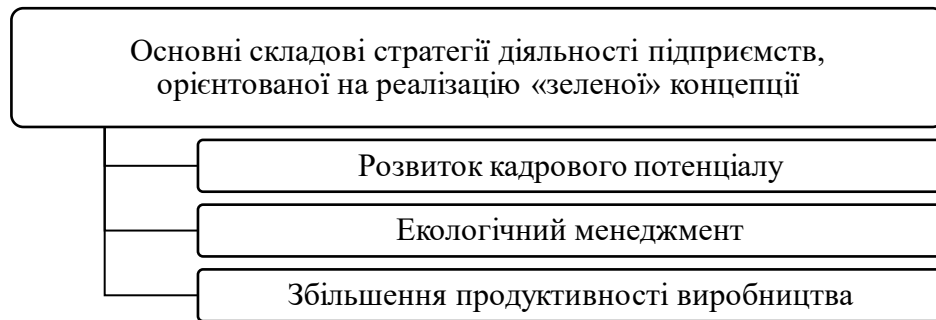

Рисунок 3.7 – Компоненти стратегії діяльності підприємств, орієнтованої на «зелену» концепцію

Джерело: побудовано на основі [7]

Особливу увагу доцільно приділити компоненту розвитку кадрового потенціалу, який охоплює створення й упровадження освітніх програм, спрямованих на формування у працівників компетентностей у сфері «зелених» технологій. Рівень професійної підготовки персоналу є ключовою передумовою переходу від екологічно шкідливих індустріальних моделей до «зеленого» виробництва на засадах соціальної відповідальності. Трансформація трудового потенціалу включає формування «зелених» робочих місць, а також систематичне навчання і перенавчання кадрів.

Запровадження «зеленої» концепції у діяльність підприємств може забезпечити низку переваг, зокрема створення нових робочих місць і збереження природних ресурсів. Разом із тим цей процес супроводжується певними ризиками, оскільки структура економіки України значною мірою базується на традиційних галузях, таких як металургія та хімічна промисловість. Перехід до «зеленої» економіки потребує глибоких структурних змін і може призвести до скорочення зайнятості у цих секторах.

У зв'язку з цим перед реалізацією «зеленої» стратегії необхідним є комплексний аналіз рівня розвитку підприємств, їх інвестиційної спроможності та наявності відповідних технологій. Важливою умовою системності та послідовності державної політики у впровадженні «зелених» підходів є

розроблення чітких і деталізованих планів дій та стратегій, які б забезпечували ефективну економічну діяльність суб'єктів господарювання з одночасним урахуванням екологічних і соціальних інтересів.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи сформовано прикладні напрями та обґрунтовано перспективи розвитку «зеленої економіки» України на засадах сталого розвитку з урахуванням сучасних викликів, потреб післявоєнного відновлення та євроінтеграційних зобов'язань держави.

Визначено стратегічні пріоритети та можливі сценарії переходу України до «зеленої» моделі розвитку. Обґрунтовано, що «зелена» трансформація має носити системний характер і охоплювати енергетичний, промисловий, аграрний та соціально-трудовий сектори економіки. Доведено доцільність орієнтації на декарбонізацію, підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії та впровадження принципів циркулярної економіки як базових напрямів сталого економічного зростання. Запропоновані сценарії розвитку дозволяють врахувати різні рівні інституційної спроможності та інвестиційної активності й формують основу для поетапного переходу до «зеленої» економіки в середньо- та довгостроковій перспективі.

Обґрунтовано напрями удосконалення державної політики та інструментів підтримки розвитку «зеленої економіки». Встановлено, що ключовими умовами ефективної реалізації «зелених» перетворень є гармонізація національного законодавства з нормами Європейського Союзу, розвиток інституційного середовища, розширення доступу до «зеленого» фінансування та активізація механізмів державно-приватного партнерства. Наголошено на важливості ролі держави у формуванні стимулюючого регуляторного середовища, підтримці екологічних інновацій і створенні умов для залучення приватних інвестицій у

«зелені» проєкти, що є особливо актуальним у контексті післявоєнного відновлення економіки України.

Визначено, що «зелені» робочі місця виступають ключовим чинником сталого розвитку та економічної трансформації України, поєднуючи екологічні цілі з соціально-економічними завданнями та сформульовано практичні рекомендації щодо їх активізації. Доведено, що «зелені» інвестиції можуть виступати одним із драйверів економічного зростання, сприяючи створенню нових робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та зниженню екологічного навантаження. Обґрунтовано доцільність концентрації ресурсів на розвитку відновлюваної енергетики, екологічно орієнтованого агровиробництва, ринку екологічних товарів і послуг, а також формуванні системи підготовки кадрів для «зелених» секторів. Водночас підкреслено, що реалізація прогностичних сценаріїв потребує послідовності реформ, зниження інституційних ризиків і забезпечення макроекономічної стабільності.

Загалом результати третього розділу засвідчують, що запропоновані напрями, інструменти та рекомендації формують цілісне концептуальне підґрунтя для практичної реалізації «зеленої» моделі розвитку в Україні та можуть бути використані як основа для формування державної політики сталого післявоєнного відновлення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне теоретико-методологічне та прикладне дослідження стану і перспектив розвитку «зеленої економіки» в Україні на засадах сталого розвитку, з урахуванням глобальних екологічних викликів, євроінтеграційних процесів та наслідків повномасштабної збройної агресії Російської Федерації

У процесі дослідження уточнено економічну сутність і зміст концепції «зеленої економіки» як сучасної моделі розвитку, що поєднує економічне зростання, соціальну справедливість і збереження довкілля. Встановлено, що «зелена економіка» є логічним етапом еволюції ідей сталого розвитку та ґрунтується на принципах ресурсоефективності, декарбонізації, інноваційності та соціальної інклюзивності. Узагальнення наукових підходів дозволило обґрунтувати доцільність використання міждисциплінарного та системного підходів до дослідження «зелених» трансформацій у національній економіці.

Аналіз сучасного стану розвитку «зеленої економіки» в Україні засвідчив наявність значного природно-ресурсного, аграрного та енергетичного потенціалу, який створює об'єктивні передумови для переходу до екологічно орієнтованої моделі господарювання. Водночас встановлено, що реалізація цього потенціалу істотно ускладнюється низкою структурних і інституційних обмежень, серед яких ключовими є наслідки воєнних дій, деградація довкілля, високий рівень ресурсомісткості виробництва, недосконалість нормативно-правового регулювання, обмежений доступ до фінансових ресурсів і недостатня інституційна спроможність органів державної влади. Доведено, що воєнні руйнування та екологічні втрати не лише загострили наявні проблеми, а й посилили потребу в екологічно орієнтованому підході до післявоєнного відновлення економіки.

Дослідження зарубіжного, насамперед європейського, досвіду розвитку «зеленої економіки» показало, що успішність «зеленої» трансформації значною мірою залежить від узгодженості державної політики, стабільності

інституційного середовища, наявності фінансових стимулів і ефективних механізмів підтримки «зелених» інвестицій. Встановлено, що адаптація європейських практик в Україні можлива лише за умови їх урахування з урахуванням національних соціально-економічних, безпекових і інституційних особливостей.

У роботі обґрунтовано стратегічні напрями розвитку «зеленої економіки» України, які мають бути інтегровані в систему державної економічної політики. Доведено, що «зелена» трансформація повинна мати комплексний і поетапний характер та охоплювати енергетику, промисловість, аграрний сектор, інфраструктуру і ринок праці. Особливу увагу приділено розвитку «зелених» робочих місць як ключового чинника сталого розвитку, економічної трансформації та соціальної стабільності. Встановлено, що формування попиту на «зелені» професії, розвиток системи перекваліфікації та підтримка екологічно орієнтованого бізнесу здатні забезпечити поєднання екологічних цілей із завданнями зайнятості та підвищення добробуту населення.

Загалом результати проведеного дослідження підтверджують, що розвиток «зеленої економіки» є не лише екологічною необхідністю, а й стратегічною умовою довгострокового соціально-економічного розвитку України, підвищення її конкурентоспроможності та формування стійкої моделі післявоєнного відновлення на засадах сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт. Відновлювальна енергетика в Україні: виробництво, інвестиції та перспективи. *BDO в Україні*. 2025. URL: https://media-eur.gwt.bdo.global/cmslibrary/Ukraine/media/bdo/Insight%20promos/Insights/New%20from%20Agust%202023/Renewable-energy-in-Ukraine_ukr.pdf (дата звернення: 20.12.2025)
2. Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З., Пташник І. Зелені робочі місця і повоєнна відбудова України : аналітичний документ. Жовтень 2023 р. URL: <https://rac.org.ua/vijna-ta-povoyenna-vidbudova-uk/zeleni-robochi-misczya-i-povoyenna-vidbud/> (дата звернення: 04.12.2025).
3. Андрусевич Н. А. «Одиниця» за довкілля: чому Україна провалилася у сфері, де ми вважали себе успішними. *Європейська правда*. 2023 URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/02/7/7155638/> (дата звернення: 09.12.2025)
4. Бистряков І. К. Становлення зеленої економіки в Україні: методологічні аспекти. Механізм регулювання економіки. 2011. № 4. С. 50–57.
5. Білокінна І. Зелена економіка як вимога часу та основа успішного післявоєнного відновлення країни. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 316(2). С. 79–88
6. Білокінна І.Д. Формування інституційного механізму становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері: дис... канд. екон. наук: 08.00.03. Вінниця: 2021. 240 с.
7. Букреєва Д. С., Коваленко Т. Є., Манукян А. Г. «Зелені» стратегії для сталого розвитку підприємства та підвищення ефективності його діяльності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-121>
8. Галушкіна Т. П. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні : навч. посібник / Т. П. Галушкіна, Л. А. Мусіна,

В. Г. Потапенко та ін.; за наук. ред. Т. П. Галушкіної. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.

9. Глущенко А. М. Інституційне забезпечення розвитку «зеленої» економіки: досвід країн ЄС. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №1(52). С. 167-172. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-23>

10. Глущенко А.В. Особливості реалізації зеленого курсу в країнах ЄС на прикладі Румунії та Польщі: уроки для України. *Економічний простір*. 2024. № 192. С. 82–86

11. Гончаренко М. Ф., Пархоменко Н. М., Лучин О. М. «Зелена» економіка як напрям досягнення стійкого еколого-економічного розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 6(228). С. 6–15.

12. Горбатюк Л., Борисенко В. Зелена економіка як ключовий інструмент сталого розвитку. *Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій* : матеріали III Міжнар. науково-практ. конф. Полтава. 2025. С. 570-572. URL: <https://drive.google.com/file/d/1TsvQCPh6XlZAGMtdFRpjWvfWJsF0q5AH/view>.

13. Горбач Л. М., Рубан О. В., Гуменюк Я. М. Зелена економіка та стале виробництво в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-8>

14. Горянська Т. В. «Зелена економіка» як чинник розвитку зовнішньоторгівельних відносин. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2014. № 11. С. 67–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2014_11_13 (дата звернення: 27.11.2025).

15. Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-p> (дата звернення: 19.12.2025)

16. Дима В.В. Міжнародний досвід застосування стимулюючих механізмів розвитку «зеленої» економіки. *Вчені записки ТНУ*. 2019. № 30. С. 39–45.

17. Дороніна О.А. Тюрін Є. Є. Дизайнвання економічного простору регіону на засадах зеленої економіки. *Економіка і організація управління*. 2024. № 4(56) . С. 118-128. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.4.12>.
18. Енергоспоживання на основі відновлюваних джерел за 2007–2021 роки. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/english/x.bmp> (дата звернення: 19.11.2025)
19. Європейський Зелений Курс. *Екодія*. 2023. URL: <https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html> (дата звернення: 19.12.2025)
20. Живко М.А. Ефективність інвестицій у зелену економіку для підвищення корпоративної соціальної відповідальності. *Інноваційна економіка*. 2024. № 1. С. 144–152.
21. Заблоцька Р., Русак Д. Сучасні тренди зеленої економіки: управлінський та фінансовий аспекти. *Світ фінансів*. 2024 № 3(80), С. 149-5. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1725>
22. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст : Аналітична доповідь / Центр Разумкова. Київ : Заповіт, 2019. 316 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (дата звернення: 20.12.2025)
23. Зінчук Т., Паламарчук Т., Усюк Т. Діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>
24. Карпенко Г.Ю. Формування інноваційної моделі сталого розвитку регіонів в умовах глобальної турбулентності: дис... канд. екон. наук: 08.00.05. Одеса: 2022. 230 с.
25. Квач Я. П., Фірсова К. В., Борісов О. Г. «Зелена економіка»: можливості для України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 6. С. 52–56
26. Концепція сталого розвитку та ESG в українському регуляторному полі. *Європейська Бізнес Асоціація*. 2025. URL: <https://eba.com.ua/kontseptsiya->

stalogo-rozvytku-ta-esg-v-ukrayinskomu-regulyatornomu-poli/ (дата звернення: 12.12.2025)

27. Люльчак, З. С., Гречанюк Д. О. Сутність та практичне застосування концепцій сталого розвитку та зеленої економіки у промисловості України стосовно ресурсо- та енергозбереження. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. № 25(1). С. 7–17. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmeri_2013_25\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmeri_2013_25(1)_3) (дата звернення: 29.11.2025)

28. Майстренко, О. Трансформація конкурентної парадигми в умовах розвитку зеленої економіки. *Development Service Industry Management*. 2025 №3. С. 302–307. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11\(44\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11(44))

29. Мапа війни в Україні. DeepStateMap: веб-сайт. URL: <https://deepstatemap.live> (дата звернення: 07.12.2025)

30. Марчук Л. П. «Зелена» економіка: суперечності та перспективи розвитку. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. Вип. 1. С. 34–41.

31. Наслідки війни в Україні як чинник посилення негативних екологічних змін URL: <https://uriffm.org.ua/uk/news/790> (дата звернення: 09.12.2025)

32. Панухник О., Янчинський В., Курах О. «Зелена» відбудова України: спроможність вітчизняного бізнесу щодо відновлення та подальшого інклюзивного розвитку територій. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 2 (87). С. 93–99. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02

33. Петровська О. М., Бендус І. М. Перспективи появи нових професій на ринку праці України після світової пандемії. *Економічний простір*. 2020. № 158. С. 95–101. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/158-15>

34. Петровська О. М., Бендяк А. В. Оптимізація шляхів підбору персоналу логістичних компаній України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. № 1 (24). С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.24-27>.

35. Петровська О. М., Недолужко С. С. Рівень заробітної плати в Україні як рушійний фактор зростання міграційних процесів. *Науковий вісник*

Ужгородського університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 28, ч. 2. С. 65–69.

36. Податковий кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI станом на 26.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 27.12.2025).

37. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV станом на 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 19.12.2025)

38. Про забезпечення прозорості у видобувних галузях. Закон України від 18.09.2018 № 2545-VIII станом на 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2545-19> (дата звернення: 19.12.2025)

39. Про закриття морських портів. Наказ Міністерства інфраструктури України від 28.04.2022 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22> (дата звернення: 19.12.2025)

40. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України; Стратегія від 03.03.2021 № 179 станом на 04.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п> (дата звернення: 19.12.2025)

41. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік, Порядок, Довідка, Форма типового документа від 28.02.2000 № 419 станом на 02.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-п> (дата звернення: 19.12.2025)

42. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 19.01.2022 № 70-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-р> (дата звернення: 19.12.2025)

43. Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 18.10.2024 № 1015-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-р> (дата звернення: 19.12.2025)

44. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (дата звернення: 19.12.2025)

45. Пшибельський В. В. Відновлювана енергетика як драйвер розвитку зеленої економіки в Україні. *Інноваційна економіка*, 2024. № 4 (100). С. 166–171. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.4.20. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/1370/1511> (дата звернення: 10.12.2025)

46. Річні звіти про виконання Зведеного бюджету України за 2017–2021 рр. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 19.12.2025)

47. Руда М.В., Мазурик М.М. Співпраця України та ЄС у сфері сталого розвитку: огляд перспектив. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3. С. 204–211.

48. Самусевич Я. В., Солодуха М. В., Теницька І. А. Перспективи реформування системи екологічного оподаткування в Україні з урахуванням досвіду ЄС. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 25. С. 579–586

49. Сергієнко Л.В., Дзюбенко О.М., Ожго С.В. Державна екологічна політика України та правовий механізм її формування і реалізації. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3 (89). С. 191–200

50. Скоробогатова Н.Є. Імплементация досвіду ЄС щодо переходу до міської зеленої економіки як модель післявоєнного відновлення українських міст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 44. С. 96–102

51. Скороход І.С., Горбач Л.М. Розвиток зеленої економіки в країнах Європейського Союзу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30. № 2. С. 17–21.

52. Солошич І. О. «Зелена економіка» в контексті забезпечення переходу України до сталого розвитку. *Наукові доповіді Національного університету*

біоресурсів і природокористування України. 2013. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nd_2013_6_1.pdf (дата звернення: 29.11.2025)

53. Україна та Європейський зелений курс: річний моніторинговий звіт 2023 / під загальною координацією ГО «ДІКСІ ГРУП», 2024. 46 с. URL: <https://rac.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/racse-ukraine-and-the-european-green-deal-monitoring-report-2023-ukr.pdf> (дата звернення: 09.12.2025)

54. Цуркану Т. Морські порти України під час війни. Втратили багато, але не все так погано. RFI : веб-сайт. URL: <https://surl.li/upgbzq> (дата звернення: 07.12.2025)

55. Частка ВДЕ у глобальному електроенергетичному балансі сягнула 30%. UA-Energy. 2024, 13 травня. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/chastka-vde-u-hlobalnomu-elektroenerhetychnomu-balansi-siahnula-30> (дата звернення: 20.11.2025)

56. Шабранська Н. І. Моделювання розвитку «зеленої» економіки. *Економіка та управління національним господарством*. 2015. Вип. 6. С. 143–147.

57. Шишпанова Н.О. Підходи країн ЄС до вирішення еколого-економічних проблем у контексті розвитку циркулярної економіки. *Інноваційна економіка*. 2023. № 1. С. 12–18

58. Allen C., Clouth S. A guidebook to the Green Economy, Issue1: Green Economy, Green Growth, and Low-CarbonDevelopment–history, definitions and a guide to recent publications, 2012. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/GE%20Guidebook.pdf>

59. Bongardt A., Torres F. The European green deal: more than an exit strategy to the pandemic crisis, a building block of a sustainable European economic model. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2022. No 60(1). P. 170–185.

60. Carson R. Silent spring. New-York: Houghton-Mifflin, 1962. URL: https://library.uniteddiversity.coop/More_Books_and_Reports/Silent_Spring-Rachel_Carson-1962.pdf.

61. Carvalho A., Riquito M., Ferreira V. Sociotechnical imaginaries of energy transition: the case of the Portuguese roadmap for carbon neutrality 2050. *Energy*

Reports. 2022. No 8. P. 2413–2423.

62. Global Cleantech Innovation Index. URL: <https://i3connect.com/gcii> (дата звернення: 10.12.2025)

63. Global Green Economy Index™ (GGEI). URL: <https://dualcitizeninc.com/global-green-economy-index/> (дата звернення 10.12.2025)

64. Kennet M. The Green economics reader. Berkshire : Green Economics Institute, 2012. 318 p.

65. Michael F. Brewer, Barnett, Harold J. & Morse, Chandler. Scarcity and Grown: The Economics of Natural Resource Availability, 3 Nat. Resource J. 550 (1963). URL: <https://digitalrepository.unm.edu/nrj/vol3/iss3/14>

66. Pearce D. Green Economics //Environmental Values 1. 1992. No1. P. 3–13

67. Pearce D., Markandya A., Barbier E.B. Blueprint for a Green Economy. – London: Earthscan, 1989. -192 p.

68. PwC's Low Carbon Economy Index (LCEI). URL: <https://www.pwc.co.uk/services/sustainability-climatechange/insights/net-zero-economy-index.html>. (дата звернення: 12.12.2022)

69. Sam Joiner, Dan Clark, Ian Bott, Sam Learner, Irene de la Torre Arenas. How Ukraine broke Russia's grip in the Black Sea. Redirect to FT visual journalism. URL: <https://ig.ft.com/black-sea/> (дата звернення: 07.12.2025)

70. System of Environmental Economic Accounting. URL: <https://seea.un.org/>. (дата звернення: 11.10.2025)

71. The Green Future Index 2023. *MIT Technology Review*. 2023. URL: <https://www.technologyreview.com/2023/04/05/1070581/the-green-future-index-2023/> (дата звернення: 14.12.2025).

72. The Limits to Growth / Meadows D. H., Meadows D. L., William J. R., Behrens W. New York : Universe Books, 1974. URL: <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf>

73. Towards a Green Economy Pathways to Sustainable Development and

Poverty Eradication. URL: <https://www.unep.org/resources/report/towards-green-economy-pathways-sustainable-development-and-poverty-eradication-10>. (дата звернення: 29.11.2025)

74. Towards Green Growth: Monitoring Progress OECD. Indicators. URL: <http://www.oecd.org/greengrowth/48224574.pdf> (дата звернення: 11.12.2025)

75. Wealth Accounting and the Valuation of Ecosystem Services Search form Search. URL: <https://www.wavespartnership.org> (дата звернення: 15.12.2025).

76. Zhironkin S., Cehlár M. Green Economy and Sustainable Development: The Outlook. Energies. 2022. Vol. 15. Art. no. 1167. DOI: <https://doi.org/10.3390/en15031167>